

01.01.1999 – 31.12.2003

beretning

m a r t s 2 0 0 4

Mod multiniveau regulering af arbejdsmarkedsrelationerne

Employment Relations
Research Centre
Department of Sociology
University of Copenhagen

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Linnésgade 22
DK-1361 Copenhagen K
phone: +45 35 32 32 99
fax: +45 35 32 39 40
faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

FaOS

FAOS Beretning 01.01.1999 – 31.12.2003

Copyright 2004 FAOS

Printed in Denmark 2004

ISBN: 87-7296-226-7

Layout: Ribergård & Munk, www.ribmunk.dk

Tryk: A-Print, Esbjerg

Oplag: 500 ex.

Forord

Hermed foreligger en samlet redegørelse for FAOS' forskningsvirksomhed i perioden fra 1.1.1999 til 31.12.2003, hvor forskningsprogrammet Mod multiniveau regulering af arbejdsmarkedsrelationerne var styrende for arbejdsprocessen, og hvor det økonomiske grundlag var bevillinger fra henholdsvis Beskæftigelsesministeriet og Forskningsministeriet samt Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd på i alt 2,6 mio. kr. årligt.

Vi vil benytte lejligheden til at takke bevillingsgiverne, der dermed gjorde det muligt at etablere FAOS som forskningscenter ved Sociologisk Institut. Vi takker derudover de mange organisationer, fonde mv., der gennem tildeling af supplerende bevillinger gjorde det muligt for os i hovedtrækkene at opfylde de forskningsmæssige mål, vi havde sat os ved programperiodens start.

Det har for medarbejderne ved FAOS været en spændende og udviklende periode, hvor vi bl.a. har udvidet relationerne til kolleger både i Danmark og i andre lande. Ikke mindst samarbejdsrelationer med udenlandske kolleger er blevet stadig mere centrale i vores virksomhed. Vi er disse kolleger stor tak skyldig. Vi burde nævne mange, men skal her nøjes med at fremhæve fire: Jon Erik Dølvik, Fafo, Oslo, Berndt Keller, Universitetet i Konstanz, Anders Kjellberg, Lunds Universitet, samt sidst men ikke mindst Jeremy Waddington, ETUI, Bruxelles.

Forudsætningen for vores forskning har endvidere været, at vi har kunnet fastholde og forbedre vores relationer til aktørerne i den danske model. Vi vil derfor også takke den lange række organisationsfolk, politikere m.fl., som vi har haft kontakt med i perioden. Uden dette kontinuerlige samspil ville vores forskning ikke være mulig.

Den sidste del af perioden har været præget af usikkerhed om FAOS' fremtid. Det var således først i december 2003, at vi fik endelig sikkerhed for, at vi – endog under forbedrede vilkår – kan fortsætte som center. Vi er taknemmelige for, at medarbejderne ved FAOS trods denne usikkerhed har fastholdt loyaliteten og med engagement har fortsat den daglige forskningsvirksomhed. Det har således ikke mindst været afgørende for at kunne sikre den høje kvalitet og kvantitet i forskningsarbejdet, at vi har kunnet fastholde de tre mangeårige medarbejdere Steen E. Navrbjerg, Søren Kaj Andersen og Mikkel Mailand. Vores tak gælder også den store indsats, der er ydet af den øvrige faste stab, Carsten Jørgensen, Jytte Kaltoft Bendixen og Christiana Colclough, samt den lange række af dygtige og engagerede studentermedhjælpere, vi har haft i de seneste fem år.

Vi har i perioden haft et fortrinligt og gnidningsfrit samarbejde med Sociologisk Institut og retter derfor en tak til institutlederen, Peter Abrahamson og de TAP-medarbejdere ved instituttet, som vi har kontakt med i det daglige.

København i marts 2004

Jesper Due
centerleder, fil.dr.

Jørgen Steen Madsen
forskningsleder, fil.dr.

indhold

Forord	3
Indholdsfortegnelse	5
1 FAOS' forskningsvirksomhed	6
FAOS' formål	7
Finansieringsform og forskning	7
Registrerende følgeforskning: første spor	8
Forskningsprojekter: andet spor	8
Nationalt EIRO-center	9
Formidlingsvirksomhed	9
Intern organisering	10
Medarbejdere ved FAOS	10
2 Arbejdet med forskningsprogrammet	11
Projektfelt 1: Multiniveau reguleringens konsekvenser for den danske aftalemodel	12
Projektfelt 2: Partssamarbejdet og den politiske regulering i den danske model	15
Projektfelt 3: Fra Industrial Relations til Employment Relations	16
Projektfelt 4: Den europæiske integration og arbejdsmarkedsrelationerne	19
Projektfelt 5: Arbejdsorganiseringer og samarbejdsformer på lokalt plan	23
Opsamling	26
3 Økonomisk oversigt	28
Bevillinger 1999	29
Bevillinger 2000	29
Bevillinger 2001	30
Bevillinger 2002	31
Bevillinger 2003	32
4 Publikationer 1.1.1999-31.12.2003	33
Bøger, rapporter mv.	34
Videnskabelige artikler	35
Artikler i øvrigt	39
FAOS' forskningsnotater	41

faos' forskningsvirksomhed

FAOS – Forskningscenter for Arbejds-
markeds- og Organisationsstudier – er et
forskningscenter ved Sociologisk Institut,
Københavns Universitet. FAOS har speciali-
seret sig i studiet af arbejdsmarkedsforhold
i dansk, nordisk og europæisk sammen-
hæng. FAOS blev etableret som center per
1. januar 1999, men har fungeret som en
forskningsgruppe ved Sociologisk Institut
siden 1. januar 1990.

I det følgende gennemgås med udgangs-
punkt i det 5-årige forskningsprogram
aktiviteten ved FAOS i perioden 1.1.1999 til
31.12.2003.

Forkningsprogrammet for 1999-2003, *Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne*, fokuserer på ændringer i overenskomstsyste-
 og organisationsstrukturerne samt i relationerne mellem parterne på arbejdsmarkedet og det politiske system med udgangspunkt i henholdsvis et lokalt, et nationalt og et internationalt analytisk niveau.

Multiniveau regulering afspejler den kompleksitet, der præger dagens og fremtidens arbejdsmarked, hvor der både findes individuelle aftaler, kollektive overenskomster og lovgivning, hvor der både er tendenser til centralisering, decentralisering og internationalisering, og hvor der er mange aktører med forskelligartede interesser, præget af nye normer og værdier.

Det har været en hovedantagelse i forskningsprogrammet, at det danske organisations- og aftalesystem fra centraliseret decentralisering med en styret udlægning af forhandlingskompetence til virksomhedsniveauet, der har præget udviklingen i 1980'erne og 1990'erne, synes at udvikle sig i retning af en multiniveau regulering uden et givet styrende center. Den danske aftalemodel med kollektive overenskomster indgået mellem parter på det nationale niveau bliver i stigende grad udfordret både nedefra – via et pres for øget indflydelse fra parterne på virksomhederne – og oppefra – via et pres fra det nationale politiske system og fra den tiltagende EU-regulering på arbejdsmarkedet.

Konkretiseringen af det generelle idéoplæg, der ligger i programmet, har således i høj grad handlet om at udvikle og gennemføre konkrete forskningsprojekter, som kunne belyse denne overordnede problemstilling. Som det vil fremgå af den nedenstående gennemgang, er det en bestræbelse, som i et rimeligt omfang er lykkedes.

FAOS' formål

Forskningsvirksomheden har derudover også taget afsæt i den fastsatte målsætning for centret. En målsætning, der kan opstilles i følgende fem punkter:

I at bidrage – systematisk og inden for en bred videnskabelig teoretisk-analytisk ramme – til den grundlæggende viden om arbejdsmarkedsrelationer og en dybere forståelse af den komplekse udvikling, der finder sted på arbejdsmarkedet i en periode kendetegnet ved store ændringer. Denne viden skal opbygges ved gennemførelsen af empiriske og teoretiske studier i et dansk, europæisk og globalt perspektiv.

I at bidrage og vedligeholde tætte forbindelser med beslægtede forskningsmiljøer ikke mindst i andre europæiske lande, bl.a. ved at deltage i fælles internationale komparative forskningsprojekter.

I at bidrage til uddannelse af ph.d. studerende, som arbejder med emner, der relaterer sig til arbejdsmarkedet og arbejdsmarkedsrelationer.

I at give adgang til materiale om forhold på arbejdsmarkedet og dække behovene hos parter, der er interesseret i mere teoretiske aspekter af emnet, og behovene hos parter, hvis hovedinteresse er at omsætte denne viden til praksis. Med hensyn til det sidste skal bemærkes, at centret skal have en løbende dialog med arbejdsmarkedets parter og med relevante administrative/politiske institutioner.

I at formidle resultaterne af arbejdet til bredere kredse.

Finansieringsform og forskning

Set i et kritisk perspektiv har det givet problemer for en optimal gennemførelse af forskningsprogrammet, at vi i programperioden har haft en finansiering præget af en relativ begrænset grundbevilling. I den 5-årige periode er grundfinansieringen af forskningsprogrammet en bevilling fra Beskæftigelsesministeriet (tidligere Arbejdsministeriet og Forskningsministeriet) på 1,990 mio. kr. per år og fra Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd på ca. 0,6 mio. kr. per år. FAOS' forskningsprogram 1999-2003 er således udviklet efter princippet om, at der gives en offentligt finansieret grundbevilling på 2,6 mio. kr. pr. år i 5 år. Men der er samtidig lagt op til, at der sikres en ekstern finansiering derudover, hvilket har været en simpel forudsætning, hvis intentionerne i forskningsprogrammet skulle realiseres.

Det er et almindeligt anvendt princip for alle offentlige forskningsinstitutioner. Men der kan være forskel på omfanget af den eksterne finansiering. Vi har for den 5-årige periode kalkuleret med, at vi i FAOS som minimum skulle skaffe yderligere bevillinger svarende til mellem to tredjedele og tre fjerdedele af grundbevillingen for at dække hovedområderne inden for forskningsprogrammet. Det svarer til et samlet budget for FAOS' forskningsvirksomhed på mellem 4 og 4,5 mio. kr. om året. Som det fremgår af afsnit 3. Økonomisk oversigt er dette mål blevet overopfyldt, idet FAOS i gennemsnit

har haft en årlig samlet bevilling på 4,8 mio. kr.

En opgørelse over den præcise økonomiske støtte til de forskellige projekter fremgår ligeledes af opstillingen i afsnit 3. Det kan på den baggrund konkluderes, at vi i FAOS med grundbevillingen og de opnåede supplerende bevillinger i løbet af den 5-årige forskningsperiode har været i stand til at dække forskningsprogrammet bredt. De tre ph.d.-projekter, som var i gang ved programperiodens start, er blevet fuldført, og det er desuden lykkedes at få igangsat yderligere et ph.d.-projekt. Det er dog et mindre end forventet.

Hovedproblemet ved denne finansieringsform har været, at det i for høj grad bliver de supplerende projektmidler, der præcist definerer indholdet i forskningen. Det er klart, at vi i videst muligt omfang har tilstræbt at sikre forskningsmidler, som har været direkte relevante for problemstillingerne i forskningsprogrammet, og det er også lykkedes i betydeligt omfang. Men erfaringerne fra den 5-årige periode har entydigt vist, at der på nogle områder kommer til at mangle kontinuitet i forskningen. Der har til tider været tale om vanskelige prioriteringer, som ikke altid har været optimale set fra forskningsprogrammets side, og som samlet set betyder, at vi – trods mange gode resultater – under andre betingelser forskningsmæssigt godt kunne være nået videre på den 5-årige periode.

Derfor har vi også løbende forsøgt at få gennemført en mere permanent finansieringsordning baseret på bidrag fra arbejdsmarkedets parter og Beskæftigelsesministeriet, således at balancen mellem grundbevilling og supplerende midler blev ændret. Dette er lykkedes med den nye programperiode, som er startet per 1. januar 2004.

Registrerende følgeforskning: første spor

Forskningsarbejdet i FAOS har i perioden været organiseret omkring to hovedspor. Det første spor handler om på det nationale, lokale og internationale niveau at registrere og analysere de aktuelle tendenser i arbejdsmarkedsrelationernes udvikling. Vi betegner det som registrerende følgeforskning. Analyserne præsenteres løbende i form af artikler i såvel videnskabelige som mere praksisorienterede tidsskrifter og blade samt i serien FAOS' Forskningsnotater. Denne registrerende følgeforskning har ikke mindst handlet om at gennemføre analyser under overenskomstrunderne i Danmark. De offentliggøres undervejs i ugebladet Mandag Morgen,

hvorefter en samlet analyse udsendes på dansk som et FAOS Forskningsnotat. Desuden bidrager vi årligt med et kapitel i "European Trade Union Institute"s engelsksprogede årbog om de kollektive overenskomstforhandlinger i de europæiske lande. Et væsentligt element i den registrerende følgeforskning er – jf. nedenfor – vores virksomhed som nationalt center under den europæiske arbejdsmarkedsdatabase EIRO.

Vi lægger i FAOS meget vægt på denne del af vores virksomhed, der betyder, at der sker en systematisk afdækning af hovedbegivenhederne i arbejdsmarkedsrelationerne. Det er en form for analytisk registrering, som ikke foretages af andre. Og det er et arbejde, som har direkte relevans for aktørerne i organisationerne, i virksomhederne og i det politisk-administrative system. Dermed understreges det, at vi lægger stor vægt på at fastholde og udvikle relationerne med parterne på arbejdsmarkedet.

Forskningsprojekter: andet spor

Det andet hovedspor har været arbejdet med konkrete forskningsprojekter inden for forskningsprogrammets hovedområder. Der er tale om både teoretisk og empirisk baserede undersøgelser, som går mere i dybden end de aktuelle analyser, men som i høj grad er en forudsætning for, at disse analyser kan kvalificeres. Resultaterne er blevet offentliggjort i form af forskningsnotater, artikler og bøger.

Undersøgelserne er blevet udført både af adjunkter og lektorer ved FAOS og af kandidatstipendiater, som gennemfører ph.d.-projekter, samt af forskningsassistenter.

Vi har både før den 5-årige programperiode og under denne i FAOS lagt stor vægt på at gennemføre analyser i samarbejde med kolleger på forskningsinstitutioner i en række lande. Vi har således gennem det seneste tiår været med til at udvikle en række internationale forskernetværk og har derigennem bidraget til en række antologier, hvor artiklerne/kapitlerne som hovedregel har gennemgået en peer-review proces. Derudover har vi tilstræbt at få offentliggjort artikler i internationalt anerkendte fagtidsskrifter med såkaldt referee-ordning, dvs. at der gennemføres en anonym, faglig vurdering som forudsætning for optagelse af en artikel. Som det fremgår af afsnit 4. Publikationer, har vi i perioden 1999-2003 i væsentligt omfang levet op til disse krav.

Medarbejderne ved FAOS har fra 1999 til 2003 deltaget i en række møder for internationale forskernetværk

samt i et stort antal konferencer, kongresser og seminarer – fortrinsvis i udlandet.

Herigennem gives forskningen ved FAOS også i høj grad et internationalt *komparativt perspektiv*, som i stigende omfang er blevet en metodisk ledetråd for FAOS' forskningsvirksomhed. Den anden afgørende ledetråd har været at analysere arbejdsmarkedsrelationerne i et *historisk perspektiv*, der som regel er forudsætningen for at forstå de eksisterende institutioner og deres udvikling. Det er ikke mindst inden for de senere år i den sammenhæng blevet en selvstændig bestræbelse at forsøge at kombinere disse to perspektiver, således at krydsfeltet mellem det historiske og det komparative perspektiv kan betragtes som et metodisk særkende ved FAOS.

Nationalt EIRO-center

Et væsentligt element i det internationale samarbejde er, at FAOS fungerer som dansk nationalcenter under European Industrial Relations Observatory (EIRO – www.eiro.eurofound.ie). FAOS bidrager i den sammenhæng løbende med artikler til denne europæiske database om udviklingen i de danske arbejdsmarkedsrelationer. Det er på ottende år, at FAOS varetager denne opgave. I forhold til målsætningen for FAOS har det været væsentligt på den måde at bidrage til opbygningen af den mest omfattende og systematiske samling af oplysninger om udviklingen af arbejdsmarkedsrelationerne i Europa. Specielt fordi artiklerne i databasen ikke alene er deskriptive, men har et væsentligt analytisk indhold.

Af særlig interesse er i den sammenhæng specielt de såkaldte komparative studier, som er små undersøgelser om udvalgte emner som fx udviklingen i automobilindustrien i Europa eller strejkeaktiviteten i de europæiske lande.

Formidlingsvirksomhed

Det har, som det allerede er fremgået, for FAOS været et selvstændigt mål at sikre en effektiv formidling af forskningen på et kvalitativt højt niveau. Det gælder ikke alene for den registrerende følgeforskning, der naturligt nok er et afgørende element her, men også for de mere teoritunge og dybtgående empiriske studier.

Artikler, bøger, kapitler i antologier mv. er det første led i FAOS' formidlingsvirksomhed. Det andet led er forsøg på at præsentere disse forskningsresultater for en bredere kreds. Formidlingen er i den 5-årige periode –

set i dette andet perspektiv – bl.a. sket gennem bidrag i den offentlige debat, herunder en relativt omfattende deltagelse i de elektroniske medier. Skriftligt er det ikke mindst via FAOS' Forskningsnotater, at hovedresultaterne er blevet præsenteret. Men også nyhedsbrevet FAOS Information, der kommer tre gange om året, har været et væsentligt element i formidlingsarbejdet. FAOS Information er samlet udkommet med 22 numre. Det udsendes til aktørerne i den danske model, kolleger og arbejdsmarkedsjournalister.

Forskningen formidles også gennem kontakter til journalister i både trykte og elektroniske medier, der løbende ønsker kommentarer og baggrundsviden om udviklingen på arbejdsmarkedet. Specielt i forbindelse med overenskomstforhandlinger er denne kontakt med medierne meget omfattende. Vi har i den sammenhæng fastlagt kriterier for, hvordan vi udtaler os i medierne. Et væsentligt punkt er, at vi kun udtaler os om emner, som vi selv har forsket i, og hvor vi derfor kan give forskningsbaserede svar. Det er derudover afgørende for os, at vi holder os fra at afsige værdidomme, selv om det ofte er sådanne vurderinger af præstationer mv., som medierne er interesseret i. Vi ønsker alene at bidrage med viden.

Medarbejderne ved FAOS har i stort omfang deltaget som oplægsholdere ved møder og konferencer arrangeret af organisationer på arbejdsmarkedet m.fl. Bl.a. kan nævnes LO, CO-industri, Dansk Metal, KAD, SiD, FOA, NNF, FTF, BUPL, DLF, DSR, CO II, GL, IDA, AAR, DJØF, DI, DA, SALA, Slagteriernes Arbejdsgiverforening og GA, KL, ARF og KTO, Beskæftigelsesministeriet, Pension Danmark og ATP. Vi har desuden systematisk gennemført undervisning i arbejdsmarkedsrelationer ved Sociologisk Institut.

Et stadigt mere afgørende medie til formidling er i perioden blevet FAOS' hjemmeside, www.faos.dk, der er nået op på mere end 10.000 besøgende om året. Herfra kan FAOS' Forskningsnotater, en række andre artikler og nyhedsbrevet FAOS Information frit downloades. Der er desuden oplysninger om igangværende og afsluttede forskningsprojekter, publikationer, medarbejdere mm. Der er også links til forskningsinstitutioner, som FAOS samarbejder med, samt til EIRO, der bringer nyheder om udviklingen i arbejdsmarkedsrelationerne i Europa, baseret på rapporter fra de nationale centre. Som nævnt er FAOS det nationale EIRO-center i Danmark.

Intern organisering

Omdrejningspunktet i organiseringen af arbejdet ved FAOS har været og er fortsat det månedlige arbejdsmøde. FAOS har en størrelse, hvor det kan lade sig gøre, at alle medarbejdere på den måde informeres om de mangeartede aktiviteter. Det gøres ved en runde, hvor alle kort refererer, hvordan de planlagte arbejdsopgaver er blevet afviklet, og hvad der står på dagsordenen for de næste uger. Ved siden af denne runde behandles større sager særskilt. Ud over arbejdsmødet afholdes der ligeledes månedligt et forskningsseminar, hvor aktuelle forskningsspørgsmål drøftes. Ofte handler det om fremlæggelse og diskussion af FAOS' egne projekter, men det kan også være bredere metodiske og teoretiske spørgsmål, som behandles.

De enkelte forskningsprojekter diskuteres altid ved en forevaluering, før de sættes i værk, ligesom der foretages en afsluttende evaluering. Ved længerevarende projekter drøftes de også ofte undervejs. Som regel er mindst to medarbejdere – med den ene som hovedansvarlig – involveret i de enkelte projekter. Dertil kommer, at der til projekterne udpeges særlige ressourcepersoner i en følgegruppe, som undervejs inddrages i forskningsprocessen og løbende medvirker i vurderingen af resultaterne. Herved sikres det princip, at der aldrig afleveres rapporter, artikler mv. fra FAOS, uden de er blevet internt vurderet. I mange tilfælde har der og vil der også være tale om en ekstern vurdering, idet vi typisk tilknytter eksterne ressourcepersoner med særlig relevant teoretisk og/eller empirisk viden.

De lange linier i FAOS' forskningsvirksomhed og arbejdet i centret generelt drøftes særskilt med halvandet års mellemrum på et 4-dags seminar, der holdes i udlandet. Disse seminarer har i perioden været afholdt april 1999 i Barcelona, september 2000 i Budapest, april 2002 i Lissabon og november 2003 i Rom. Økonomisk har dette kunnet finansieres ved overskud på de supplerende bevillinger, og udgiften ligger i øvrigt på linie med tilsvarende ophold på kursuscentre i Danmark. Der har på vores seminarer i udlandet været tale om en meget intens arbejdsaktivitet, samtidig med at der i begrænset omfang har været tid til at se på omgivelserne. Det er erfaringen, at det at rejse væk, få nye indtryk og spise sammen om aftenen danner baggrunden for en meget intensiv og kreativ proces, som kan blive et effektivt afsæt for det videre arbejde og samtidig styrker centrets sociale liv. Der gøres status

over den hidtidige forskningsvirksomhed. Hvad er nået, og hvad er ikke nået og hvorfor? Forskningsprogrammet justeres og nye projekter udvikles.

Medarbejdere ved FAOS

Der har i perioden 1.1.1999 til 31.12.2003 været ansat følgende medarbejdere ved FAOS

Jesper Due,

centerleder, mag.art. & fil.dr.

Jørgen Steen Madsen,

forskningsleder, mag.art. & fil.dr.

Carsten Strøby Jensen

lektor, mag.art & dr.scient.soc. (til 1. 11. 1999)

Steen E. Navrbjerg,

lektor, mag.art & ph.d.

Nikolaj Lubanski

adjunkt, mag.art & ph.d. (til 1. 2. 2000)

Søren Kaj Andersen,

adjunkt, mag.art. & ph.d.

Mikkel Mailand,

adjunkt, cand.scient. & ph.d.

Jens Emmeche,

forskningsassistent, cand.scient.pol. (til 1.2.2002).

Hans-Henrik Grieger,

forskningsassistent, cand.techn.soc.

(fra 1.9.1999 til 30.6.2000).

Carsten Jørgensen,

informationsmedarbejder, cand.phil. (fra 1.9.1999).

Jytte Kaltoft Bendixen,

kandidatstipendiat, cand.jur. (fra 1.8.2001).

Christina Jayne Colclough,

forskningsassistent, bac.scient. & M.A.

(fra 1.11.2001).

De to tidligere medarbejdere ved FAOS lektor, mag.art & dr.scient.soc. Carsten Strøby Jensen samt adjunkt, mag.art & ph.d. Nikolaj Lubanski har i perioden fortsat været associeret forskningscentret.

I perioden har i kortere eller længere tidsrum følgende studerende været tilknyttet FAOS som studentermedhjælper, projektmedarbejdere eller praktikanter: Niels Kristian Nielsen, Martin Greve, Charlotte Hallin, Cecilie Wehner, Lene Askgaard Hyldtoft, Victor Makerov, Malene Nordestgaard, Mikkel Møller Johansen, Stinne Føns, Anne Lena Jeppson, Anna Ilsøe og Ane Kolstrup.

arbejdet med forskningsprogrammet

FAOS' forskningsprogram Mod multiniveau regulering af arbejdsmarkedsrelationerne er opdelt i fem projektfelter, der relaterer sig dels til multiniveau reguleringens tre hovedniveauer: det nationale (projektfelt 1 og 2), det internationale (projektfelt 4) og det lokale niveau (projektfelt 5), dels til analyser med afsæt i empiriske orienterede problemstillinger (projektfelt 1, 2, 4 og 5) i forhold til analyser med et fortrinsvis teoretisk perspektiv (projektfelt 3).

De fleste forskningsprojekter, der gennemføres ved FAOS vil have et såvel teoretisk som empirisk indhold og samtidig bevæge sig på flere niveauer. Det ligger i selve begrebet multiniveau regulering, at de undersøgte problemstillinger som regel vil gøre sig gældende på flere niveauer og ofte have både nationale, lokale og internationale implikationer. Det må endvidere antages i høj grad at være det, der sker i relationerne mellem niveauerne, som viser de afgørende tendenser i udviklingen.

Alligevel vil de fleste projekter have et tydeligt afsæt i et af niveauerne og samtidig fremstå som enten empirisk funderet eller med et mere direkte teoretisk formål. Og placeringen af de enkelte projekter og de publikationer, der er offentliggjort i perioden, er sket i overensstemmelse hermed.

Med udgangspunkt i forskningsprogrammet er fra 1999 til 2003 gennemført en lang række forskningsprojekter, der skal omtales i det følgende. De er rubriceret i forhold til de nævnte fem projektfelter, som kort præsenteres (i kursiv) som baggrund for gennemgangen af projekterne. Vi holder os ikke strikt til den 5-årige periode, men medtager projekter, der er påbegyndt før 1.1.1999, hvis de først er endeligt afsluttet i løbet af 1999, ligesom vi medtager projekter, som forsætter ind i 2004.

Projektfelt 1:

Multiniveau reguleringens konsekvenser for den danske aftalemodel

Systemet for regulering af arbejdsmarkedsrelationerne udsættes i dag for et dobbelt pres. Dels fra udviklingen af en international regulering, først og fremmest på europæisk niveau. Dels fra tendensen til decentralisering af beslutninger om løn- og arbejdsforhold fra det nationale til det lokale niveau. Det er en grundantagelse, at den danske aftalemodel gennem disse processer ændres fra at være en model domineret af det nationale niveau i overenskomstforhandlingerne til en model, der i højere grad er multiniveau reguleret.

1.1 Overenskomstforhandling- og organisationsændringer 1998-2003 – analytisk registrerende følgeforskning
Tendenserne til udvikling af aftalemodellen fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering er bl.a. blevet undersøgt gennem vores kontinuerlige analyser af ikke mindst overenskomstforhandlingerne i den private

sektor 1998 og 2000 (LO/DA-området) og i den offentlige sektor 1999 og 2002. Resultaterne er løbende blevet offentliggjort i analyser i samarbejde med ugebrevet Mandag Morgen og opsamlet i FAOS' forskningsnotater. Vi har desuden løbende registreret de forskellige organisationsændringer, ligesom vi har fulgt udviklingen i relationerne mellem parterne. Et væsentligt element har her (jf. projektfelt 2) også været relationerne mellem parterne på arbejdsmarkedet og aktørerne i det politiske system.

Generelt følger vi derudover udviklingen gennem vores bidrag til EIRO. Specifikt kan fx nævnes overenskomstforholdene på slagteriområdet, hvor vi i sensommeren 2001 udarbejdede et notat til NNF's landbrugsgruppe, der vurderede begrænsninger og muligheder i systemet for NNF og arbejdsgivermodparten Slagteriernes Arbejdsgiverforening, som siden skiftede tilhørsforhold fra SALA til DI.

På dette område bidrager hovedparten af FAOS' medarbejdere i forskelligt omfang, men hovedansvarlige er Carsten Jørgensen, Mikkel Mailand, Jesper Due og Jørgen Steen Madsen.

1.2 Storkonflikt og stabilitetspagt –

Overenskomstforhandlinger 1998, 2000 og 2004

Projektet om overenskomstforhandlingerne i 1998 og 2000 ligger i forlængelse af vores tidligere analyse af opkomsten af udviklingen af organisations- og aftalesystemet på arbejdsmarkedet i Danmark, Den danske Model, der udkom i bogform i 1993. Formålet er dermed både en empirisk afdækning af væsentlige problemstillinger, som arbejdsmarkedets parter og det politiske system har skullet forholde sig til det seneste 10-år, samt en teoretisk analyse af udviklingen i arbejdsmarkedsreguleringen. Projektet har fået arbejdstitlen Storkonflikt og stabilitetspagt – og dermed signaleres yderpunkterne i udviklingen af det danske organisations- og aftalesystem i det seneste tiår. Vi kunne også have anvendt en anden titel med bogstavrim: Konflikt og konsensus, og dermed fremhævet et omdrejningspunkt i relationerne mellem parterne i systemet.

Perioden fra midten af 1990'erne og frem til begyndelsen af år 2000 kan vise sig at blive en afgørende fase i det danske overenskomsts systems udvikling. En strategisk fase i institutionsudbygningen, hvor krisetendenser skaber et højere konfliktniveau både mellem parterne og internt på hver side af bordet, og hvor der søges efter et nyt historisk kompromis, der kan genskabe balancen

mellem de modstående interesser. Trods den tydelige genopretning i år 2000 efter storkonflikten i 1998, er der dog stadig både internt i organisations- og aftalesystemet og i de kontinuerlige ændringer i omverdensbetingelserne en række problemer og udfordringer, som kan føre til, at stabilitetspagten bliver af relativ kort varighed. Organisations- og aftalesystemet synes at være midt i en større omstillingsperiode, der kan sammenlignes med omstillingen af det stærkt centraliserede aftalesystem til en form for centraliseret decentralisering fra begyndelsen af 1980'erne og frem. I disse år synes der at være tendenser, der peger på en udvikling fra centraliseret decentralisering til et organisations- og aftalesystem præget af multiniveau regulering. Der kan især peges på forskydninger i aftalesystemet mellem hovedorganisationsniveauet og sektorniveauet og forskydninger i relationerne mellem partssystemet og det politiske system.

Forskningsprojektet blev påbegyndt med gennemførelsen af en interviewrunde i forlængelse af storkonflikten i 1998 finansieret med en særlig bevilling fra Arbejdsministeriet, DA og LO. Det er fortsat under vores programbevilling fra Arbejdsministeriet (nu Beskæftigelsesministeriet) med gennemførelsen af en ny interviewrunde efter OK2000. Desuden er foretaget en bearbejdelse af dokumentarisk materiale og gennemførelsen af en teoretisk analyse.

Da der synes at være tale om en afgørende omstillingsperiode for den danske aftalemodel, kan det være vanskeligt på baggrund af en meget kort tidshorisont at drage mere vidtgående konklusioner. Vi har derfor tøvet med at sætte det sidste punktum i analysen og har valgt at afslutte arbejdet i forlængelse af overenskomstforhandlingerne i begyndelsen af 2004. Derved kan vi vurdere udviklingstendenserne ud fra forløbet i relationerne mellem parterne samt mellem parterne og det politiske system i et helt tiår, nærmere bestemt fra midten af 1990'erne til midten af 2000'erne. Beslutningen hænger dog også sammen med tidsmæssige og økonomiske prioriteringer, der betød, at forskerne på projektet i en periode blev optaget af projektet om arbejdsmarkedspensionernes gennembrud, jf. projektfelt 2 nedenfor.

FAOS medarbejdere på projektet: Jesper Due og Jørgen Steen Madsen. Da projektet er meget centralt i forhold til vores overordnede forskningsmæssige problemstillinger er følgende medarbejdere også løbende blevet inddraget: Steen E. Navrbjerg, Søren Kaj Andersen og Mikkel Mailand.

1.3 Septemberforligets perspektiver – Den danske aftalemodels problemer og muligheder set i historisk belysning
I anledning af 100 året for Septemberforliget benyttede vi lejligheden til i 1999 at gennemføre en analyse, der både tegnede den historiske udvikling, den øjeblikkelige status og de fremtidige muligheder og udfordringer for den danske aftalemodel. Resultatet af analysearbejdet er blevet offentliggjort dels i en mindre, selvstændig publikation udgivet af DA og LO, dels i en række artikler. Vi har også vurderet Septemberforliget i en handlingsteoretisk sammenhæng ved at analysere den første hovedaftale som et resultat af parternes – og herunder ikke mindst arbejdsgivernes – strategiske valg. Det er sket gennem to artikler. Den første er offentliggjort på dansk (se Due et al. i Andreasen et al. red. 1999). Den anden, udvidede analyse er blevet offentliggjort i det engelske tidsskrift *Historical Journal of Industrial Relations*.

Denne måde at analysere historiske fænomener på ved hjælp af moderne sociologisk handlingsteori har haft som formål at opnå ny viden om sammenhængen mellem omgivelsesfaktorer og aktørernes valg, om hvorfor og hvordan aktørerne vælger. Vores antagelse om de strategiske valgs afgørende betydning er herigennem blevet styrket.

Medarbejdere på projektet: Jesper Due, Jørgen Steen Madsen, og Carsten Strøby Jensen.

1.3.1 En sammenligning af den danske og den svenske aftalemodel fra 1890'erne til 1990'erne

I forbindelse med arbejdet med Septemberforliget har vi foretaget en komparativ analyse, der sammenligner opkomsten og udviklingen af den danske og den svenske aftalemodel. Artiklen med titlen "Varför är den danska avtallsmodellen annorlunda än den svenska?" er offentliggjort i antologien "Har den svenska modellen överlevt krisen? Utvecklingstendenser i arbetslivet inför 2000-talet" udgivet af Arbetslivsinstitutet som et led i et større svensk forskningsprojekt om perspektiverne for den svenske model.

Dette arbejde repræsenterer et eksempel på, hvordan den komparative analyse ikke mindst giver et nyt perspektiv til forståelse af forholdene i ens eget land. Analysen har vist, at den største forskel mellem den svenske og den danske aftalemodel synes at være den svenske models politiske systemafhængighed i forhold til den danske models uafhængighed. Parternes stærke uafhængighed i Danmark har i det lange perspektiv

medvirket til en effektiv og kontinuerlig tilpasning til de skiftende vilkår, mens det svenske aftalesystems stærke bånd til statsmagten har ført til flere brud og en mere dybtgående krise for aftalemodellen – specielt i 1990'erne.

Medarbejdere på projektet: Jesper Due og Jørgen Steen Madsen.

1.4 Fagbevægelsens struktur – en analyse af organisations- og strukturændringer i den danske fagbevægelse 1950-2000 i et komparativt perspektiv

Fagbevægelsens struktur er under hastig forandring i mange europæiske lande. FAOS har deltaget i et forskernetværk organiseret af den europæiske fagbevægelses forskningsinstitut i Bruxelles, ETUI, der siden 1999 har været i gang med at foretage en dybtgående analyse af, hvad det er, der gennem tiden har påvirket fagbevægelsens struktur, og hvordan nye tendenser til decentralisering og deregulering har sat de faglige organisationer under pres. De historiske linier er blevet trukket tilbage, men det har især været perioden efter 1950, der er blevet undersøgt. Arbejdet har taget udgangspunkt i en række landekapitler, der derefter er blevet suppleret med komparative analyser af udviklingen på tværs af landestudierne. FAOS har gennemført det nationale studie om Danmark og har sammen med professor Berndt Keller fra universitetet i Konstanz udarbejdet et af de tværgående kapitler, "The interplay between collective bargaining and forms of closer working". Begge kapitler indgår i den samlede publikation Union Restructuring, der er redigeret af Jeremy Waddington. Bogen er under udgivelse.

Den historiske analyse af udviklingen i fagbevægelsens struktur i Danmark påviser en bemærkelsesværdig stabilitet, men dog med tendens til større forandringer i de senere årtier. Bestemmende forhold har først og fremmest været udviklingen i overenskomstsyste­met og ændringer i den statslige regulering af arbejdsløshedslovgivningen.

Det danske landestudie blev allerede afsluttet ultimo 2000 og udgivet i bogform under titlen "Fagbevægelsens struktur i det 20. århundrede – Forhandlings­systemet som problemløser og hindring for udvikling" i LO's serie LO-Dokumentation, nr. 1/2001.

FAOS medarbejdere på projektet: Jesper Due, Jørgen Steen Madsen og Martin Greve.

1.5 Fremtidens overenskomster i decentraliseringens tegn. En historisk analyse af udviklingen i Industriens overenskomster i perioden 1902 – 2004 med særligt fokus på tillidsrepræsentantens rolle

FAOS har foretaget en undersøgelse af industriens overenskomster over de seneste 100 år for at belyse, dels hvilke nye opgaver tillidsrepræsentanten har fået over tid, dels hvordan overenskomsten har støttet tillidsrepræsentanterne i deres hverv. Desuden er specielt undersøgt, i hvilket omfang emnerne har været genstand for lokale henholdsvis centrale løsninger.

Undersøgelsen viser, at det er meget varierende, i hvilket omfang det pålægges tillidsrepræsentanten at sikre, at centralt besluttede tiltag bliver implementeret på arbejdspladserne. Og at det er forskelligt i forskellige perioder, hvor høj grad af kompetence der lægges ud til tillidsrepræsentanten

På nogle områder har afgørelserne gennem hele det sidste århundrede uændret ligget på det centrale niveau, som i alt væsentligt har været bestemmende for de regler, der skulle være gældende. Det gælder fx ferie, frihed i søgne- og helligdage, legitimationsordninger m.m.

På en række andre områder har tillidsrepræsentanten spillet en betydelig rolle, når elementer fra overenskomsten skal indføres på virksomhederne. Emner som arbejdstid, deltidsarbejde, arbejdsmiljø, samarbejde med mere er emner, hvor tillidsrepræsentanten ofte er ledelsens afgørende forhandlingspartner – men med overenskomsten som det fagretlige grundlag.

Endelig viser rapporten, at antallet af voldgiftskendelser er steget meget de seneste 10 i forhold til de foregående 20 år. I perioden 1970 til 1990 var der i gennemsnit 4-5 voldgiftskendelser om året, mens der i 1990'erne har været 16-17 om året.

Der tegner sig således et billede af et overenskomstsyste­met med betydelig dynamik op gennem 1990'erne – og dermed også en tillidsrepræsentantrolle, som tillægges stadig flere funktioner. Udfordringen for overenskomstsyste­mets parter i fremtiden bliver at sikre, at tillidsrepræsentanten også får kompetencer og arbejdsvilkår til at løfte de mange opgaver.

Projektet er finansieret af CO-industri, som i 2001 har udgivet resultaterne i bogform. Medarbejdere på projektet har været Steen E. Navrbjerg, Malene Nordestgaard og Jesper Due.

1.6 Deltidsarbejde i Danmark

Endelig skal nævnes et afgrænset projekt, som blev gennemført i 2002 i sammenhæng med regeringens forslag om deltidssarbejde. På baggrund af særkørsler fra Danmarks Statistik blev omfanget og udbredelsen af deltidssarbejde i Danmark i perioden 1995-2001 analyseret, og de faktuelle forhold blev set i sammenhæng med lovforslaget om indførelsen af en ret til deltidssarbejde aftalt mellem den enkelte ansatte og arbejdsgiveren. Dette arbejde blev finansieret af LO's ugebrev A4. Analysen blev anvendt i forbindelse med et temanummer af A4 og er i sin helhed udkommet som et FAOS Forskningsnotat.

Medarbejdere på projektet: Cecilie Wehner, Mikkel Møller Johansen og Steen E. Navrbjerg.

Projektfelt 2:

Partssamarbejdet og den politiske regulering i den danske model

Der har i Danmark udviklet sig et konsensus-princip, hvorefter gennemførelse af lovgivning med relevans for arbejdsmarkedet og ændringer af administrativ praksis ikke sker uden inddragelse af arbejdsmarkedets parter. Parterne har fået indflydelse, fordi de direkte repræsenterer de områder, der søges reguleret, og dermed på den ene side kan sikre implementering og overholdelse af de indførte regler og på den anden side garantere en vis funktionalitet. Forudsætningen for indflydelse er, at parterne ikke alene optræder som lobbyister, men også lever op til et overordnet samfundspolitisk ansvar. Spørgsmålet er, om parterne under ændrede vilkår kan fastholde konsensus-princippet.

I 1990'erne har der været tendenser både i retning af en forøget og en formindsket partsinddragelse. I arbejdsmarkedspolitikken synes inddragelsen at have været stigende i starten af årtiet, men faldende i slutningen. Samtidig er parterne i højere grad blevet inddraget i nye områder, fx social- og erhvervspolitikken. Den fremtidige udvikling synes ikke at være entydig. Relationerne mellem parterne og det politiske system er blevet kompliceret af, at de kollektive overenskomster har fået et direkte arbejdsmarkeds- og socialpolitisk indhold. Det øger politikernes interesse i at blande sig i det overenskomstmæssige område. Det har medført interessedebatteringer, der forstærkes af, at arbejdsmarkedspolitikken er blevet et væsentligt politisk reguleringsinstrument.

Disse processer er søgt undersøgt gennem projekter om partssamarbejdet og den politiske regulering i den danske model.

2.1 Den danske model regionalt og lokalt

Det første år af programperioden – 1999 – markerede samtidig afslutningen på forskningsprojektet om den danske model regionalt og lokalt – en analyse af parternes indflydelse på arbejdsmarkedspolitikken dels gennem de regionale arbejdsmarkedsråd, dels gennem repræsentation i bestyrelsen for diverse arbejdsmarkedsrelaterede uddannelsesinstitutioner. Ultimo december 1999 afleverede Mikkel Mailand sin ph.d.afhandling, Den Danske Model Lokalt og Regionalt – konsensus og samarbejde i arbejdsmarkedspolitiske netværk, til bedømmelse. Den blev godkendt i juni 2000 og forsvaret i sensommeren samme år.

Hovedvægten i denne undersøgelse ligger på det regionale/lokale niveau, men tager afsæt i det nationale partssystem omkring udviklingen, implementeringen og administrationen af arbejdsmarkedspolitikken, som den er foregået gennem 1990'erne. Teoretisk suppleres den traditionelle Industrial Relations-teori bl.a. med Governance-tilgangen, herunder policy netværk.

Det er denne afhandling, der – sammen med vores analyser af overenskomstsystemet udvikling – har skærpet vores interesse for at gennemføre en mere omfattende undersøgelse af partsrepræsentationen i den danske model, dvs. udviklingen i relationerne mellem arbejdsmarkedets parter og det politiske system. En sådan mere dybtgående generel analyse har dog ikke kunnet realiseres inden for de givne økonomiske og personale-mæssige ressourcer. Men der opstod midt i programperioden mulighed for at undersøge et enkelt politikområde, nærmere bestemt indførelsen af arbejdsmarkedspensioner, og derfor satte vi de forskningsmæssige ressourcer ind her.

2.2 Arbejdsmarkedspensionernes etablering og betydning for den danske aftale- og velfærdsmodel (AMP-projektet)

Formålet med forskningsprojektet var i et historisk sociologisk perspektiv at kortlægge opkomsten og implementeringen af arbejdsmarkedspensionerne (AMP) i Danmark. Etableringen af de nye arbejdsmarkedspensioner i årene omkring 1990 skete i et krydsfelt mellem to overordnede samfundspolitiske og samfundsøkonomiske

debatter. På den ene side en magtdiskurs om lønmodtagernes indflydelse på virksomhederne og andel i overskuddet (ØD/OD og ID). På den anden side en diskurs om velfærdsstatens langsigtede finansieringsproblemer på pensionsområdet og herunder indførelsen af arbejdsmarkedsbaserede pensionsordninger som en erstatning for/eller et supplement til generelle velfærdsydelse.

Parternes enighed om opbygningen af de nye pensionsordninger, som blev understøttet af det politiske system, kan ses som afslutningen på den traditionelle arbejderbevægelses socialisme- og magtdiskurs, der blev erstattet af et neo-korporatistisk projekt, hvor sikringen af lønmodtagernes pension af det politiske system gennem inddragelse af parterne på arbejdsmarkedet blev brugt til etablering af pensionskasser til aflastning af velfærdsstatens langsigtede udgiftsbyrde på pensionsområdet og til gennemførelse af en indkomstpolitik med afdæmpede lønstigninger, der sikrede konkurrenceevnen.

Set i relation til forskningsprogrammets grundantagelse kan AMP vurderes som et fremtrædende eksempel på det forstærkede samspil mellem det politiske system og aftalesystemet, som karakteriseres ved, at overenskomsterne har fået større bredde ved at inddrage et stigende antal sociale spørgsmål. I dette tættere samspil mellem de to niveauer opstår potentielle konflikter, der som det ene yderpunkt kan indebære en forskydning af balancen, der afgørende vil ændre aftalemodellen i retning fra parternes selvregulering til politisk regulering. Det andet yderpunkt er en underbygning og udvidelse af parternes selvregulering. AMP er et indlysende eksempel på dette. Men der synes med inddragelsen af politiske emner i partsreguleringen at udvikle sig en forøget risiko for sammenstød også i de tilfælde, hvor parterne er blevet tildelt en større rolle.

AMP-projektet blev påbegyndt i foråret 2002 og afsluttet sommeren 2003. Resultaterne blev offentliggjort i bogform i september samme år. Projektet er blevet finansieret af PensionDanmark – administrationsfællesskab for B&A Pension, HTS Pension og PKS Pension.

FAOS medarbejdere på projektet: Jesper Due, Jørgen Steen Madsen, Steen E. Navrbjerg, Cecilie Wehner og Mikkel Møller Johansen.

2.3 Det politiske system og arbejdsmarkedsrelationerne

Der er yderligere blevet publiceret en række artikler med relation til projektfelt 2, der ikke knytter sig til noget specifikt projekt. Det drejer sig bl.a. om artiklen

Partsstyring i arbejdsmarkedspolitikken – perspektiver og alternativer til en antologi i SFI-regi. Denne artikel adresser problemstillingen i projektfelt 2 direkte. Projektfelt 2's problemstilling indgår endvidere som et element i artiklerne Partnerships and youth unemployment in Denmark – successes and failures of a presumed best case, Comparing youth activation policies in Denmark and United Kingdom og The European Employment Strategy – local and regional impact in Denmark. De er alle skrevet til antologier, der er udgivet/under udgivelse i regi af European Trade Union Institute's aktiveringsforskernetværk. Endelig indgår projektfelt 2s problemstilling også i artiklen Different routes, common directions? Activation policies for young people in Denmark and the UK, der er under udgivelse på International Journal of Social Welfare.

Artiklerne er skrevet af Mikkel Mailand henholdsvis i samarbejde med Jesper Due fra FAOS og Colin Lindsay fra Napier University, Edinburg.

2.4 Komparative internationale projekter

To projekter, der er nærmere omtalt under projektfelt 4, fordi det drejer sig om internationale komparative projekter, skal også kort registreres her. Indholdsmæssigt handler de bl.a. om arbejdsmarkeds- og socialpolitik, som står centralt i dette projektfelts analyser af relationerne mellem parterne på arbejdsmarkedet og det politiske system. Det drejer sig dels om 4.6 Baltikum-projektet: social dialog i Østersøregionen og 4.7 Komparativ analyse af sociale partnerskaber i Europa.

Resultater fra det sidstnævnte projekt med særlig relation til projektfelt 2 blev eksempelvis af Mikkel Mailand og Søren Kaj Andersen formidlet i artiklen Social Partnerships for Inclusion – Theoretical Understandings and Empirical Typologies, der er under udgivelse på P.I.E Lang i antologien "Labour and Employment Regulation in Europe", redigeret af Jens Lind, Herman Knudsen og Henning Jørgensen.

Projektfelt 3:

Fra Industrial Relations til Employment Relations

Der er sket væsentlige ændringer på arbejdsmarkedet, i organisationerne og i arbejdsmarkedsrelationerne i de seneste tre årtier. Ændringer, som gør det nødvendigt at revurdere de analytiske rammer for studier i arbejdsmarkedsforhold. De eksisterende teoretiske tilgange har

udgangspunkt i arbejdsmarkedet som et "Industrial Relations" system med fagforeninger, arbejdsgiverorganisationer og det politiske system på det nationale niveau som de afgørende aktører i reguleringen af arbejdsmarkedsrelationerne. Disse tilgange har derfor haft vanskeligt ved at forklare de nye institutionelle rammer, der afspejler arbejdsmarkedsrelationer, hvor forhandlinger om reguleringen af løn- og ansættelsesvilkår er blevet både decentraliseret og internationaliseret – en situation som vi karakteriserer som multiniveau regulering af arbejdsmarkedet. Det er på denne baggrund et væsentligt mål med FAOS' forskningsvirksomhed at arbejde med en teoriudvikling med udgangspunkt i arbejdsmarkedet som et "Employment Relations" system, hvor der ikke blot fokuseres på nationale regulerings- og forhandlingsprocesser, men tillige på lokale og overnationale processer. Et særligt tema for teoriudviklingen er samspillet mellem niveauerne.

Formålet med et særskilt projektfelt 3 har været, at det skulle rumme den teoretiske opsamling af den samlede forskningsvirksomhed. Men da teori for teoriens egen skyld aldrig har været et mål for FAOS' forskningsvirksomhed, er det i høj grad i sammenhæng med de empiriske forskningsprojekter, at teori og metode er søgt udviklet i den 5-årige programperiode. Det har været et eksplicit formuleret krav, at der på denne måde er blevet arbejdet systematisk teoretisk og metodisk i projekterne under de øvrige forskningsfelter.

Der er således i høj grad i FAOS i perioden fra starten af 1999 til slutningen af 2003 sket en udvikling af vores teoretiske fundament. Hvor man måske tidligere med en vis ret kunne sige, at FAOS var præget af en traditionel IR-tilgang, anvender vi nu en bredere og mere facetteret vifte af teorier og metoder, hvor IR-teorierne eksempelvis er suppleret med nyinstitutionalisme, netværksteori og korporatisme. I den sammenhæng kan specielt nævnes nogle projekter, hvor vi jf. nedenfor under projektfelt 4 har bevæget os i udkanten af vores hidtidige kerneområde: reguleringen af løn- og arbejdsforhold i mere snæver betydning. Det gælder fx projektet om sociale partnerskaber i Europa, hvor analysen tager afsæt i en til formålet udviklet governance-tilgang.

Forskningen ved FAOS er i stigende grad præget af en åben og mere pluralistisk eller eklektisk tilgang. Det har sine åbenbare fordele, men det er nok også et udtryk for, at organisations- og aftalesystemet både i Danmark og i en række andre lande netop står i en omstillingspe-

riode, hvor det er svært at give endegyldige svar.

Det skal dog samtidig erkendes, at projektfelt 3 set som et selvstændigt område nok har været mindre prioriteret i forhold til gennemførelsen af de mange empirisk funderede projekter under de øvrige projektfelter. Hovedvægten har været at realisere en række projekter, der kan sige noget konkret om udviklingen i partsrelationerne. Det er indholdet, som kommer først. Vi har som nævnt samtidig stillet krav til os selv om teoretisk substans i analysen, men vi har i mindre grad fulgt op med forsøg på den store teoretiske analyse, der skulle skabe den overordnede syntese i forskningsvirksomheden. Og det var vel egentlig det, som var ideen med projektfelt 3.

3.1 Fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering

Vi har dog kontinuerligt søgt i fællesskab at arbejde med nogle af de grundlæggende spørgsmål i forskningsprogrammet. De kan samles i to nøgleprocesser: "Fra Industrial Relations til Employment Relations" og "Fra centraliseret decentralisering til multiniveauregulering". Man kan sige, at forestillingen om en forandringsproces, der kan karakteriseres som overgangen fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering drejer sig om de empirisk konstaterbare processer i organisations- og aftalesystemet, mens ideen om en forandring fra Industrial Relations til Employment Relations handler om den modsvarende udvikling inden for det teoretiske felt på området. Det var derfor også denne sidste proces, som har været overskriften på projektfelt 3, jf. indledningen til dette underafsnit.

Der var i den internationale forskning ved starten på programperioden en tendens til at udskifte Industrial Relations (IR) med Employment Relations (ER) som det overordnede samlende begreb. I Industrial Relations er per definition i mange tilfælde medtænkt kollektive aktører og overenskomster, som afgørende elementer i reguleringssystemet. Med de senere tiårs svækkelsen af de kollektive aktører kan der derfor sættes spørgsmålstegn ved dette begrebs fortsatte anvendelighed. Men selv om kollektive aftaler muligvis vil forsvinde, vil en form for regulering af relationerne mellem ledelse og medarbejdere i virksomhederne fortsat bestå. Derfor tilsluttede vi os ideen om at anvende Employment Relations som samlebegreb for forskningen i arbejdsmarkedsrelationer. Med Employment Relations er det netop analysen af

ansættelsesrelationerne som er i fokus. Vi må dog konstatere, at vi – bortset fra en række fremtrædende australske forskere – står relativt alene med dette synspunkt. Det er fortsat af de fleste IR, der ses som det overordnede reguleringsbegreb, mens ER reserveres analysen af relationer på virksomhedsniveauet.

I vores artikel til IIRA's 12. verdenskongres i Tokyo i 2000, *From Industrial Relations to Employment Relations*, stillede vi da også spørgsmålet, om der var tale om et reelt skift i perspektiv, eller om det ikke blot var en ændring i terminologien. Konklusionen må være, at det i høj grad har været det sidste, og derfor vil man formentlig også i fremtiden se en fortsat anvendelse af begge begreber side om side. Betegnende nok har verdensorganisationen, IIRA, da også fortsat den samme navn, der står for International Industrial Relations Association, selv om den både dækker IR og ER samt herunder også Human Resource Management (HRM).

Vi vil dog samtidig holde fast i, at substansen i vores kritik af IR-begrebet fortsat holder vand. Det er derfor afgørende for os, at der med det danske begreb arbejdsmarkedsrelationer signaleres, at det indeholder reguleringen af relationerne mellem ledelse og ansatte på alle niveauer – uafhængig af om der er tale om et element af kollektive aktører og aftaler eller ej. Sat på spidsen kan man sige, at der, hvis den klassiske danske aftalemodel for kollektiv regulering af arbejdsmarkedsrelationerne forsvinder, fortsat vil være et reguleringssystem.

Samtidig vil det uanset kollektive relationer eller ej altid være selve ansættelsesforholdet mellem ledelse og medarbejder, der er det grundlæggende, og som derfor danner udgangspunktet for et studie af reguleringssystemet. Vi har derfor også fastholdt, at den engelske betegnelse for FAOS er Employment Relations (og ikke Industrial Relations) Research Centre.

Det er vigtigt for os at fastholde denne pointe, også fordi vi som forskningscenter bl.a. med Den danske Model fra 1993 har bidraget til forståelsen af den danske models centrale betydning, og dermed nogen gange bliver fremstillet som en slag moralske vogtere over modellen. Men i vores optik kan man altså sagtens forestille sig et reguleringssystem uden de stærke organisationer og deres kollektive overenskomster.

Meget mere er der til gengæld ikke at sige om denne diskussion. Og det indebærer, at det er den anden hovedproces i forskningsprogrammet, fra centraliserede decentralisering til multiniveau regulering, som vi har

anvendt mest tid på, og som også i vores fortsatte forskningsarbejde vil udgøre et centralt omdrejningspunkt. I vores artikel til IIRA's regionale kongres i Oslo 2001, *From centralised decentralisation towards multilevel regulation*, blev samlet op på nogle af resultaterne. En væsentlig pointe er her, at centralisering og decentralisering er komplementære begreber og ikke processer, der står i modsætning til hinanden. Udviklingen af de fleste komplekse sociale organisationer og systemer er præget af samtidige centraliseringer og decentraliseringer, hvilket også indebærer potentielle konflikter mellem aktørerne inden for de enkelte niveauer og mellem niveauerne i et sociale system.

Gennem analyse af organisations- og aftalesystemets udvikling både i den private og den offentlige sektor kunne vi konstatere, at der har vist sig en række tegn på, at den hidtidige proces præget af en koordineret decentraliseringsproces med et klar identificerbart styrende center, dvs. centraliseret decentralisering, i højere grad er begyndt at bære præg af manglende styring og koordinering, hvor skiftende koalitioner af aktører på skiftende niveauer kan spille den afgørende, dvs. tegn på en form for multiniveau regulering uden styrende center.

Det må fastslås, at det efter fem års forskning stadig ikke er muligt at komme med entydige konklusioner. Aftalesystemet synes at befinde sig i en forandringsproces, som kan ende med en form for multiniveau regulering, men som også kan føre tilbage til en form for centraliseret decentralisering – måske med et nyt balancepunkt mellem aktørerne og niveauerne. Det vi hidtil har kunnet konstatere er tegn på forandring, fx i den private sektor problemer i balancen mellem hovedorganisationsniveau og sektorniveau eller i den offentlige sektor problemer både mellem sektorniveau og centralt niveau i det nationale aftalesystem og problemer med kompetenceplaceringen mellem det centrale organisationsniveau, de lokale fagorganisationer og repræsentanterne på virksomhedsniveau (i de enkelte amter og kommuner).

3.2 Ph.D-projekter

Ikke mindst i sammenhæng med vores ph.d.-projekter, der gennemføres i et samarbejde med Sociologisk Institut, hvortil de ph.d.-studerende er knyttet, er der sat fokus på det teoretiske arbejde. I 1999 blev afsluttet tre ph.d.-projekter ved FAOS. Både Nikolaj Lubanski og Steen E. Navrbjerg forsvarede i løbet af året deres

afhandlinger, henholdsvis Europæisering af arbejdsmarkedet – Bygge- og anlægssektoren i Tyskland, Danmark og Sverige og Nye arbejdsorganiseringer, fleksibilitet og decentralisering – et sociologisk case-studie af fem industrivirksomheders organisering og samarbejdsforhold, mens Mikkel Mailand i december 99 indleverede sin afhandling, Den danske Model lokalt og regionalt – konsensus og samarbejde i arbejdsmarkedspolitiske netværk, til forsvar. Afhandlingen blev forsvaret i sensommeren 2000. Det fjerde ph.d.-projekt, der blev startet under det forrige program fra 1993 til 1998 blev afsluttet i 2001. Det drejer sig om Søren Kaj Andersens afhandling Mellem politik og marked – Interesseorganisation og lønregulering på de kommunale/regionale arbejdsmarkeder i EU, der er kulminationen på KOMEU-projektet, en komparativ undersøgelse af den amtslige og kommunale sektor i en række europæiske lande. Afhandlingen blev forsvaret i forsommeren 2001.

Alle afhandlingerne har et afsæt i væsentlige empiriske problemstillinger, men indeholder samtidig – i overensstemmelse med kravene til ph.d.-projekter ved Sociologisk Institut – vægtige teoretiske bidrag til udvikling af teoridannelsen omkring arbejdsmarkedsrelationer.

Det har været ambitionen i løbet af perioden med det nye forskningsprogram at få startet flere nye ph.d.-projekter. Men det viste sig at være vanskeligere end forudset. En væsentlig årsag var, at der ikke inden for den begrænsede grundbevilling var plads til at igangsætte ph.d.-projekter. De supplerende projektmidler, som vi var i stand til at skaffe, var i hovedsagen til mere konkrete undersøgelsesformål. Der var således i perioden kun en enkelt undtagelse. Det lykkedes at få LO til at finansiere et EU-relateret arbejdsretligt/sociologisk ph.d.-projekt, Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik, som blev sat i gang i sensommeren 2001 og afsluttes i sommeren 2004. Projektet, der gennemføres af Jytte Kaltoft Bendixen, omtales nærmere nedenfor under projektfelt 4.

Selv om det er blevet i begrænset omfang, er det dermed lykkedes at fortsætte linien med et krav til medarbejderne om videnskabelig meritering og dermed en kontinuerlig produktion af ph.d.'ere. Indtil nu har det resulteret i, at to medarbejdere ved FAOS har erhvervet den svenske doktorgrad i sociologi, en medarbejder den danske doktorgrad i sociologi og fire medarbejdere

ph.d.-graden i sociologi.

Der er med den nye og større grundbevilling fra 1.1.2004 basis for igen at sætte fart i processen, så nye ph.d.-projekter kan iværksættes.

Projektfelt 4:

Den europæiske integration og arbejdsmarkedsrelationerne

Internationaliseringen af arbejdsmarkedsrelationerne kan tydeligst ses i tendenser, der peger i retning af et europæisk reguleringssystem. Udgangspunktet er den centrale dialog mellem de europæiske arbejdsmarkedsorganisationer og EU-kommissionen samt dialogen mellem parterne i de forskellige sektorer og EU-landenes samarbejde på det social- og arbejdsmarkedspolitiske felt. Et væsentligt spørgsmål er, hvilke muligheder der – i takt med udviklingen af et europæisk reguleringsniveau – vil være for fortsatte nationale forskelligheder. Det er en antagelse, at udviklingen af ØMU'en vil skabe et pres i retning af en øget koordination i overenskomstforhandlingerne og hermed bl.a. en større parallelitet i lønstigningstakten i de forskellige lande.

Disse processer og institutioner har stået i centrum i analyserne inden for projektfelt 4. Et særligt tema har været regionalt samarbejde på det social- og arbejdsmarkedspolitiske område inden for EU. Et udvidet EU rejser her spørgsmålet om perspektiverne for et samarbejde bestående af lande omkring Østersøen. Ved siden af belysningen af konsekvenser af EU-udviklingen på det social- og arbejdsmarkedspolitiske felt har det været et mål i sig selv at udarbejde komparative analyser af såvel de nationale arbejdsmarkedssystemer i EU-landene som af arbejdsmarkedsrelationerne i specifikke sektorer i udvalgte lande. Man kan hævde at EU-udviklingen kun er et – om end centralt – aspekt i den samlede internationalisering af arbejdsmarkederne.

4.1 Følgeforskning om arbejdsmarkedsrelationerne i EU-perspektiv

På tilsvarende måde som ovenfor omtalt under projektfelt 1 vedrørende arbejdsmarkedsrelationerne på det nationale niveau følger vi løbende udviklingen af den sociale dimension på europæisk niveau. Det har bl.a. givet sig udslag i videnskabelige artikler på både dansk og engelsk om udviklingen af et Industrial Relations-system på europæiske niveau og om arbejdsgivernes

organiseringer i forhold til EU offentliggjort i 1999 (Carsten Strøby Jensen m.fl. i *Industrial Relations Journal* og *Dansk Sociologi* samt i antologien *Development in Changing World Relations in Industrial Economies*). I foråret 2000 er publiceret en artikel om de nordiske fagbevægelsers samarbejde i forhold til udviklingen af den sociale dimension i EU (Due m.fl. i antologien *Transnational Industrial Relations in Europe*).

Et eksempel på deltagelsen i den offentlige debat vedrørende arbejdsmarkedsrelationerne kan hentes inden for dette forskningsfelt, hvor vi i vinteren 2000 bidrog til den aktuelle implementeringsdebat i Danmark (se Due og Madsen samt Strøby Jensen under "Artikler i øvrigt").

Selv om vi har tilstræbt at følge feltet løbende, må det konstateres, at vi ikke har haft ressourcer til et så systematisk og kontinuerligt arbejde, som vi kunne ønske. Det skyldes bl.a., at medarbejderne på dette område, som især har været Søren Kaj Andersen og Jesper Due – samt i en løsere tilknytning som associeret Carsten Strøby Jensen – har været optaget af mange andre nødvendige gøremål. Det er således et væsentligt mål for FAOS under den nye programperiode fra 2004 at styrke følgeforskningen på EU-området.

4.2 IBA-projektet

Et af de sektororienterede komparative projekter under forskningsfelt 4 blev afsluttet i 1999. Det er ph.d.-projektet om internationaliseringen af bygge- og anlægssektoren i Europa, hvor arbejdsmarkedsrelationerne i Danmark, Sverige og Tyskland er blevet sammenlignet (se projektfelt 3). Projektet, der er gennemført af Nikolaj Lubanski, blev finansieret af Entreprenørbranchens Udannelsefond. I forlængelse af projektet er desuden publiceret en videnskabelig artikel, der diskuterer væsentlige aspekter ved europæiseringen af bygge- og anlægssektoren i de tre nævnte lande (Se Lubanski 1999).

4.3 KOMEU-projektet

Et andet sektororienteret komparativt projekt har drejet sig om den offentlige sektor i fem europæiske lande, nærmere bestemt det regionale/amtslige og kommunale niveau. Det empiriske analysearbejde blev afsluttet med rapporten *De kommunale og regionale arbejdsmarkeder – EU og den sociale dimension* (se Andersen 1999). Projektet blev finansieret af de (amts)kommunale parter.

4.3.1 Mellem politik og marked

I forlængelse af projektet har Søren Kaj Andersen foretaget en teoretisk bearbejdning af det omfattende empiriske materiale. Dette arbejde har, som nævnt under projektfelt 3, ført til en ph.d.-afhandling med titlen *Mellem politik og marked – Interesseorganisering og lønregulering på de kommunale og regionale arbejdsmarkeder i EU*. I juni 2000 præsenterede Søren Kaj Andersen et paper om afhandlingens problemstillinger på IIRA's verdenskongres i Tokyo, Japan (se Andersen 2000).

I sammenhæng med KOMEU-projektet har Søren Kaj Andersen sammen med andre medarbejdere ved FAOS deltaget i internationale forskernetværk, der har beskæftiget sig med udviklingen i den offentlige sektors arbejdsmarkedsrelationer. Dette arbejde har ført til offentliggørelse af artikler om de danske arbejdsmarkedsrelationer i to antologier. Den første sammenligner en række europæiske lande. Den anden anlægger – med udgangspunkt i Australien – et globalt perspektiv. (Se Andersen 1999). Desuden er endnu en antologi på vej. Heri foretages tværgående analyser, hvoraf FAOS bidrager med en skrevet med Berndt Keller, Universitæt Konstanz.

FAOS medarbejdere ved udarbejdelsen af disse artikler: Søren Kaj Andersen, Jesper Due, Jørgen Steen Madsen og Nikolaj Lubanski.

4.4 NOAR-projektet

I september 2000 blev afsluttet et 3-årigt fælles nordisk projekt om arbejdsgiverorganisering i Danmark, Norge, Sverige og Finland (NOAR-projektet). Projektet, der var finansieret af Nordisk Ministerråd, blev forestået af FAOS ved Carsten Strøby Jensen i et samarbejde med nordiske arbejdsmarkedsforskere, Anders Kjellberg, Sverige, Torgeir Stokke, Norge, og Ari Nieminen, Finland.

Formålet med arbejdet var for det første at tilvejebringe viden om, hvilken rolle arbejdsgiverne og deres organisationer har spillet i opbygningen af de arbejdsmarkeds- og velfærdsmodeller, vi kender fra de nordiske lande. Og for det andet at analysere, hvilken betydning arbejdsgiverorganisationerne har for dagens arbejdsmarked. Der blev gennemført fire landestudier samt en større tværgående komparativ analyse. Derudover blev der undervejs afholdt flere konferencer både internt mellem de deltagende forskere og med repræsentanter for

de undersøgte organisationer. Et af undersøgelsens væsentlige resultater er, at arbejdsgiverorganisationerne aktuelt mere end nogensinde er med til at sætte dagsordenen for udviklingen af arbejdsmarkedsmodellerne i de nordiske lande – det gælder ikke mindst tendenserne til decentralisering og øget fleksibilitet, der har præget modellerne i de seneste tiår.

I februar 2001 blev udgivet en samlet antologi fra projektet, hvori arbejdsgiverorganiseringen i de nævnte lande blev analyseret og sammenlignet (se Strøby Jensen red. 2000). Det er den første større, samlede analyse af arbejdsgiverorganisationernes rolle i Norden. Samtidig blev udsendt et større værk om de svenske arbejdsgivere. Desuden skal nævnes, at projektlederen, Carsten Strøby Jensen, har præsenteret papers med relation til NOAR-projektet ved IIRA's verdenskongresser i Bologna og Tokyo, henholdsvis i 1998 og 2000.

FAOS medarbejdere på projektet : Carsten Strøby, Jørgen Steen Madsen, Jesper Due.

4.5 EU repræsentativitets-projekt

FAOS kom fra starten af 2000 med i det internationale forskernetværk, der for EU-Kommissionens DG5 har foretaget repræsentativitetsstudier vedr. arbejdsmarkedsparterne i de europæiske lande både på nationalt niveau og på brancheniveau. Netværkets arbejde administreres af "The Catholic University of Louvain", Belgien. En række repræsentativitetsstudier blev gennemført i 2000 og 2001, fx transportsektoren og den offentlige sektor. Efter en pause i 2002 fortsatte arbejdet med nye studier i 2003.

FAOS medarbejdere på projektet: Carsten Jørgensen og Cecilie Wehner.

4.6 Baltikum-projektet: social dialog i Østersøregionen

FAOS var i 2000 involveret i en "kortlægning" af den sociale dialog i en række Østersølande i forbindelse med Arbejdsministeriets sektorprogram The Baltic Sea Region Sector Programme on Labour-Market Policy. Programmet støtter etablering af arbejdsformidling og etablering af arbejdsmarkedsregulering i Polen, Estland, Letland, Litauen og de tre russiske Østersøregioner (Kaliningrad-regionen, Leningrad-regionen og Skt. Petersburg). FAOS' rapport Social Dialogue in the Baltic Sea Countries analyserer to- og trepartsdialogen på nationalt, regionalt, sektor og virksomhedsniveau.

FAOS' rapport udgjorde baggrundsmaterialet på et

seminar afholdt i Warszawa 25.-26. Oktober 2000 i tilknytning til programmet. Seminaret havde deltagelse af forskere, arbejdsmarkedets parter og embedsmænd fra deltagerlandenes social- og arbejdsministerier.

FAOS medarbejdere på projektet: Jesper Due, Mikkel Mailand, og Victor Makerov.

4.7 Komparativ analyse af sociale partnerskaber i Europa

FAOS påbegyndte i efteråret 2000 et projekt, Social Partnerships in Europe – the role of employers and trade unions, som havde til formål at beskrive og analysere sociale partnerskaber i Europa med særligt henblik på arbejdsmarkedets parter rolle. Fokus var på sociale partnerskaber for inklusion, dvs. samarbejde mellem offentlige myndigheder, fagforeninger, arbejdsgivere og arbejdsgiverorganisationer og eventuelt andre, der sigtede på at integrere marginaliserede på arbejdsmarkedet.

Projektets delformål var at redegøre for 1) hvilke faktorer, der får sociale partnerskaber til at fungere eller til ikke at fungere, 2) hvilke forskellige typer af sociale partnerskaber, der kan lokaliseres 3), hvordan man kan forklare, at de i sidste halvdel af 1990'erne synes at blive mere udbredte, 4) hvordan nationale forskelle i udbredelse og form af partnerskaberne forklares, 5) hvordan sammenhængen er mellem partnerskaber på forskellige niveauer, og 6) hvordan relationerne er mellem partnerskaber og de kollektive forhandlingssystemer.

I projektet blev analyseret en række lande, som repræsenterer forskellige traditioner for velfærdspolitik og arbejdsmarkedsregulering. Danmark stod for den skandinaviske model, Tyskland og Holland for to versioner af den centraleuropæiske, Spanien for den sydeuropæiske og Storbritannien for den anglosaksiske.

Projektet blev udført for The Copenhagen Centre (TCC) – et internationalt videnscenter tilknyttet Beskæftigelsesministeriet. Projektets første fase afsluttedes med en præsentation af de foreløbige resultater på TCC's konference "Partnerships and social responsibility in the New Economy" den 6. juni 2001, mens det samlede projekt blev færdiggjort i juni 2002 og præsenteret på en ny konference. Resultaterne er blevet offentliggjort i bogform udgivet af TCC.

FAOS medarbejdere på projektet: Søren Kaj Andersen, Mikkel Mailand, Lene Hyldtoft.

4.8 Marginalisering i Europa

FAOS har deltaget i et komparativt europæisk 2-årigt projekt med titlen At overvinde marginalisering: strukturelle barrierer og muligheder for integration i stærkt segregerede sektorer. Projektet blev gennemført fra september 2001 til september 2003. Det var finansieret af EU og havde deltagelse af forskningscentre og institutter i Storbritannien, Danmark, Tyskland, Holland, Italien og Spanien.

Projektets formål var at undersøge, hvad det er for faktorer, der fører til eksklusion af kvinder og etniske minoriteter fra udvalgte brancher både inden for industri og service, samt hvilke faktorer der forhindrer disse gruppers avancement inden for brancherne. Hvilken betydning har fx uddannelse, efteruddannelse, kollektive forhandlinger, kontraktformer og rekrutteringsproblemer, samt sociale ydelser og ligestillingspolitik. Det er således marginalisering i forhold til køn og etnisk baggrund, der har været i fokus. Projektet har anvendt en metodisk tilgang, hvor der lægges vægt på analyser, der både går på tværs af lande og sektorer.

Projektet blev ledet af dr. Linda Clarke, University of Westminster, London.

FAOS medarbejdere på projektet: Mikkel Mailand, Christina Colclough, Malene Nordestgaard og Cecilie Wehner.

4.9 Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik

Projektet – som er et ph.d.-projekt ved Københavns Universitet – blev påbegyndt i august 2001 og forventes færdiggjort i august 2004. Det er LO, der finansierer projektet, som gennemføres af FAOS medarbejder, kandidatstipendiat cand.jur. Jytte Kaltoft Bendixen. Endvidere samarbejdes med forskningskorrespondenter fra Finland, Frankrig, Storbritannien og Tyskland.

Med udgangspunkt i implementeringen og retshåndhævelsen af EU-direktiver i medlemsstaterne analyseres det, hvorledes EU-baseret arbejdsmarkedsløvgivning implementeres og gennemføres i praksis. Projektet gennemføres som en komparativ retssociologisk analyse, hvor Danmark sammenlignes med Finland, Frankrig, Storbritannien og Tyskland.

Formålet med analysen er – gennem casestudier af implementeringen af arbejdstidsdirektivet og deltidsdirektivet at afdække konsekvenserne af den tiltagende europæiske arbejdsmarkedetsregulering for EU-medlem-

slandenes nationale arbejdsmarkedsmodeller, herunder konsekvenserne for den danske model for aftaleimplementering i forhold til en lovgivningsbaseret model. Projektet er således særdeles relevant i forhold til forskningsprogrammets overordnede problemstilling om udviklingen fra centraliseret decentralisering til multiveau regulering. En proces, der ikke mindst forventes som et resultat af presset på det nationale danske overenskomsts system fra den tiltagende EU-regulering.

I projektet udarbejdes tre delrapporter, hvoraf de første to er offentliggjort som FAOS Forskningsnotater.

4.10 Globalisering, regionalisering og de faglige organisationer

FAOS har fra midten af 2001 til slutningen af 2003 været part i et fælles nordisk forskningsprogram med titlen: "Globalisering, regionalisering og arbejdslivsorganisering. Endringer i de nordiske fagorganisationenes nasjonale handlingsvilkår og internationale strategier på terskelen til det 21. århundret". Den norske titel skyldes, at initiativet til dette forskningsarbejde udgår fra Institutt for arbeidslivs- og velfærdsforskning, Fafo, i Oslo.

Formålet med projektet har været at undersøge, hvilke konsekvenser globalisering og regional integration i Europa i de sidste årtier har haft for de nordiske fagforningers nationale handlemuligheder og internationale strategier. Programmet har koncentreret sig om komparative analyser af sammenhængen mellem to hovedproblemstillinger: Det drejer sig for det første om, hvilke konsekvenser den internationale økonomiske og politiske udvikling har haft for de nationale fagbevægelsers magtgrundlag, organisering og roller indenfor de forskellige nordiske arbejdsmarkedssystemer. Dernæst i hvilken grad sådanne udviklingstræk har bidraget til fremkomsten af nye faglige samarbejdsformer i Norden med det formål at udvikle en international arbejdsmarkedetsregulering og samordning af kollektive forhandlinger over landegrænserne.

Disse overordnede spørgsmål er blevet belyst gennem en række projekter, hvor de deltagende nordiske forskningsinstitutter skiftedes til at have den koordinerende rolle. Ud over Fafo og FAOS deltager det svenske Arbejdslivsinstitut og Labour Institute i Helsinki.

Hovedresultaterne af undersøgelserne er offentliggjort i en række bøger, som er udkommet i 2003-04. Det gælder bl.a. et studie af implementeringen af EU-direktiver i

de nordiske lande, redigeret af Søren Kaj Andersen, samt fire sektorstudier om de faglige organisationers internationale arbejde, der dækker henholdsvis metalsektoren, finanssektoren, landtransportsektoren og telekommunikationssektoren. Det sidste studie er redigeret af Christina Colclough.

Forskningsresultaterne er blevet præsenteret og diskuteret med repræsentanter for de berørte organisationer, som på forskellig vis også har bidraget til finansieringen. Projektet er blevet ledet af dr.phil. Jon Erik Dølvik, Fafo, og basisfinansieringen af programmet kommer fra Det norske Forskningsråd. Fra dansk side er LO medfinansierende.

FAOS medarbejdere på projektet: Søren Kaj Andersen, Christina Colclough, Malene Nordestgaard, Lene Hyldtoft

4.11 Udviklingen af den sociale dialog i Polen, Tjekkiet og Ungarn

FAOS har gennem 2002 og 2003 taget del i PHARE/-Twinning projekter i Tjekkiet, Polen og Ungarn. I alle tre lande har projekterne haft til formål at understøtte udviklingen af social dialog – dvs. samarbejdet mellem arbejdsmarkedets parter samt mellem parterne og det politiske system. Projekterne har været samarbejdsprojekter mellem partnerne og ministerier i de pågældende lande på den ene side og danske konsortier på den anden. FAOS deltog i konsortierne i Tjekkiet og Ungarn. Yderligere konsortie-medlemmer har været Dansk Industri, CO-industri, LO og AF-regionskontorer.

FAOS har i forbindelse med projekterne udarbejdet analyser om bl.a. arbejdsmarkedsmodeller i det nuværende EU, regulering af løn- og ansættelsesforhold på de offentlige arbejdsmarkeder i EU, relationen mellem civil og social dialog i det nuværende EU, almengyldiggørelse af overenskomster i det nuværende EU samt en afsluttende evaluering af projektet i Tjekkiet og en analyse af såkaldt 'good practice' for social dialog på sektorniveau i Ungarn. Disse rapporter er udgivet på de respektive sprog samt på engelsk. FAOS-medarbejdere har endvidere præsenteret oplæg ved en lang workshop, seminarer mv. i de pågældende lande. I visse tilfælde har disse aktiviteter ligget i forlængelse af de rapporter, som er blevet udarbejdet.

FAOS-medarbejdere på projekterne: Jesper Due, Søren Kaj Andersen, Mikkel Mailand, Steen E. Navrbjerg, Carsten Jørgensen og Jytte Kaltoft Bendixen.

Projektfelt 5:

Arbejdsorganiseringer og samarbejdsformer på lokalt plan

Det er en hovedtendens i multiniveau reguleringen, at det lokale niveau – på samme måde som det internationale – har fået større vægt i den samlede regulering af arbejdsmarkedsrelationerne. Udviklingen af reguleringsformerne på det lokale niveau – det vil ikke mindst sige i virksomhederne – udgør derfor en af de største udfordringer i fremtiden for de eksisterende institutioner og organisationer i den danske model.

De krav, virksomheder i såvel den private som den offentlige sektor er stillet over for, øger presset i retning af større fleksibilitet. Det synes at føre til nye arbejdsorganiseringer, herunder øget medarbejderinddragelse, udvikling af de menneskelige ressourcer og nye repræsentationsformer, som både kan være lokalt, nationalt og internationalt baseret (fx europæiske virksomhedsråd). Det antages, at der opstår nye former for med- og modspil mellem medarbejdere og ledelse. Virksomhedsaftaler får større vægt i forhold til nationale overenskomster, og der er tendenser til individualisering, bl.a. gennem introduktionen af nye lønformer. Det er tendenser, som kan ses som en udfordring til det eksisterende organisationssystem både lokalt og nationalt.

De nævnte processer er blevet analyseret gennem en række forskningsprojekter, der omfatter både den offentlige og den private sektor. Projekterne har ikke mindst undersøgt den stigende tendens til arbejdspladsorientering, der præger arbejdsmarkedsrelationerne som et tydeligt udtryk for multiniveau reguleringen.

5.1 Nye arbejdsorganiseringer – fleksibilitet og decentralisering

Som nævnt under projektfelt 3 afsluttede Steen E. Navrbjerg i 1999 sit ph.d.-projekt med forsvaret af afhandlingen Nye arbejdsorganiseringer, fleksibilitet og decentralisering – et sociologisk case-studie af fem industrivirksomheders organisering og samarbejdsforhold. Ph.d.-afhandlingen definerer, præciserer og operationaliserer fleksibilitetsbegreber og diskuterer en af tidens mest udbredte organisationstilgange, Human Resource Management, samt forholdet mellem nye arbejdsorganiseringer og arbejderkollektivet. Undersøgelsen viser bl.a., at ledere generelt har store forventninger til de faglige organisationer og deres repræsentanter på arbejdspladsen som samarbejdspartnere i fremtiden. De

betragtes som afgørende for, om nye arbejdsorganiseringer kan implementeres – og dermed også afgørende for, om virksomhederne kan opnå den ønskede fleksibilitet.

5.2 Den danske model lokalt og regionalt

Mikkel Mailand forsvarede i 2000 – som nærmere omtalt under projektfelt 2 – sin afhandling, Den danske Model lokalt og regionalt – konsensus og samarbejde i arbejdsmarkedspolitiske netværk.

Som nævnt under projektfelt 2 arbejder vi med planer om at videreføre projektets analyse ved med udgangspunkt i det centrale niveau at undersøge udviklingen i relationerne mellem parterne og det politiske system i sammenhæng med tendensen til en større bredde i overenskomsterne, der har ført til diskussioner omkring overenskomstparternes inddragelse i udviklingen og administrationen af arbejdsmarkeds- og socialpolitik. Undersøgelsen af disse forhold er også relevant i sammenhæng med projektfelt 5, da arbejdsmarkeds- og socialpolitik i høj grad implementeres regionalt/lokalt.

5.3 Undersøgelsen af LO-områdets tillidsrepræsentanter

I 1999 afsluttede FAOS arbejdet med LO's Tillidsrepræsentantundersøgelse 1998. Der blev i 1999 udsendt tre bøger samt en kortfattet samlet fremstilling af undersøgelsen (Se Lubanski et al. 1999, Navrbjerg et al. 1999 og Strøby Jensen et al. 1999). Analysen bygger for det første på en omfattende kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, der dækkede et repræsentativt udsnit af LO-organisationernes tillidsrepræsentanter. I alt 7.604 tillidsrepræsentanter fra 20 forbund under LO deltog i spørgeskemaundersøgelsen. For det andet blev gennemført et kvalitativt studie, som omfattede mere end 50 intensive interview med ledere, tillidsrepræsentanter og medarbejdere på 17 arbejdspladser inden for såvel den offentlige som den private sektor.

En væsentlig hovedpointe i undersøgelsen er, at tillidsrepræsentanterne i stigende grad inddrages af ledelsen i spørgsmål om budgetter, fremtidsplaner mv. Lederne synes endog i stigende omfang at have brug for tillidsrepræsentanterne som sparringspartnere. Det giver på den ene side stigende indflydelsesmuligheder, men åbner på den anden side en loyalitetskonflikt for tillidsrepræsentanterne i forhold til relationerne dels til medarbejderne, dels til ledelsen. Næsten hver tiende tillidsrepræsentant har således angivet, at de har problemer både i relation

til ledelsen og i relationen til deres medlemmer.

Den tendens til decentralisering, som udtrykkes gennem tillidsrepræsentanternes stigende betydning, kan i høj grad ses som en indikator på det begyndende skifte fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering. Vores antagelser om denne proces hentede således i høj grad inspiration fra TR-undersøgelsen.

FAOS medarbejdere på projektet: Steen E. Navrbjerg, Carsten Strøby Jensen, Nikolaj Lubanski og Martin Greve. Desuden har Jesper Due og Jørgen Steen Madsen bidraget.

5.4 Projekt Ny Løndannelse

FAOS deltog fra efteråret 1998 til efteråret 2002 i forskningsprojektet Ny Løndannelse – politik, forhandling og resultater. Der var tale om et følgeforskningsprojekt, som undersøgte indførelsen af Ny Løn i amter og kommuner. Projektet blev finansieret af parterne på det (amts)kommunale arbejdsmarked, dvs. Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen, Københavns og Frederiksberg Kommune samt KTO (Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte).

Projektet involverede ikke alene FAOS, men også to andre forskningsgrupper henholdsvis på Handelshøjskolen i København og CARMA på AUC.

Forskerne fulgte udviklingen af lønreformen i otte udvalgte amter og kommuner gennem godt tre år, og resultaterne af denne forløbsundersøgelse blev suppleret med en spørgeskemaundersøgelse dækkende et repræsentativt udvalg af medarbejdere, tillidsrepræsentanter og ledere i amter og kommuner.

De tre forskergrupper analyserede Ny Løndannelse fra hver sin vinkel. Delprojekt 1 – ved Dorthe Pedersen og Betina W. Rennison, Handelshøjskolen – analyserede det nye lønsystem ud fra et ledelsesperspektiv, mens Delprojekt 3 – ved Flemming Ibsen og Jens Finn Christensen, CARMA, AUC, undersøgte Ny Løn ud fra et økonomisk perspektiv med fokus på effekterne af det nye lønsystem og spørgsmålet om løn og motivation.

Delprojekt 2 – ved Jørgen Steen Madsen og Jens Emmeche, FAOS – havde overskriften "Det lokale forhandlingssystem". Her blev undersøgt udviklingen af lokale forhandlingsrelationer, forhandlingsprocesser og roller i relation til den lokale løndannelse. Herudover blev sat særligt fokus på temaet: TR-roller og vilkår.

De tre projekter tegner tilsammen et billede af de lønpolitiske profiler, forhandlings- og lønmodeller, der

udvikles i de udvalgte (amts)kommuner i lønreformens første 3-årige periode fra 1998-2001. Undersøgelsens resultater blev offentliggjort i oktober 2002 i fire bøger udgivet af forlaget Kommuneinformation. Det er en bog for hvert delprojekt samt en fælles tværgående analyse.

FAOS' del af undersøgelsen, de lokale forhandlingsprocesser under implementeringen af det nye lønsystem og udviklingen af et lokalt forhandlingssystem, rammer ned i centrum af forskningsprogrammets hovedproblemstilling om udviklingen fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering. Der er således i opbygningen af et nyt lokalt forhandlingssystem klare tendenser til en magtmæssig forskydning fra det centrale forhandlingsniveau i København til det lokale niveau i relation til de enkelte amter og kommuner.

Det er en proces, der er startet som en centraliseret decentralisering med en fast overordnet koordinering fra de centrale parter side, men som samtidig forløber på en måde, der indikerer tab af kontrol ovenfra og eksempler på initiativer og forsøg på styring nedefra. Det fremstår som en omstillingsproces, hvor fordelingen af beslutningskompetence og ressourcer er et konfliktområde mellem aktørerne på de forskellige niveauer, og hvor det ikke er givet, hvordan udfaldet af processen vil blive. I selve lønforhandlingsprocessen kan der konstateres tendenser i retning af individualisering og indskrænkning af den kollektive aftaleret, der ellers var en forudsætning i de centrale parter aftale om indførelsen af Ny Løn.

FAOS medarbejdere på projektet: Jørgen Steen Madsen i hele perioden, Jens Emmeche fra februar 1999 til februar 2002 samt Mikkel Møller Johansen i 2001-02.

5.5 Kommunale og amtslige ledere og tillidsrepræsentanter (KALOT-projektet)

FAOS gennemførte fra slutningen af 1999 til forsommeren 2000 et analysearbejde om Nye udfordringer til ledere og medarbejderrepræsentanter i den (amts)kommunale sektor. Undersøgelsen blev udarbejdet for Det personalepolitiske Forum, der er de (amts)kommunale parter fælles udvalg til diskussion og udvikling af personalepolitik, herunder det samlede Medindflydelses- og Medbestemmelsessystem (MED-systemet). Der blev gennemført ni case-studier dækkende en hel kommune, en amtslig forvaltning og en række (amts)kommunale institutioner/afdelinger. Undersøgelsens resultater blev

offentliggjort i tre rapporter i juni 2000 (se Navrbjerg et al. 2000).

Analysen identificerer tre hovedtendenser: 1) en udvikling fra regel- til ramkestyring, hvor igennem overenskomst- og aftalesystemet afgørende har ændret betingelserne for relationen mellem medarbejderrepræsentant og leder, 2) en stigende virksomheds- og arbejdspladsorientering, der betyder store, nye udfordringer for både medarbejderrepræsentanter og ledere, samt 3) en ændring af lederens rolle: fra bureaukratisk regelstyret ledelse til proces- og værdiledelse. Der er tale om tendenser, som samlet set i forhold til aftalesystemet har bidraget til udviklingen i retning fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering.

FAOS medarbejdere på projektet: Steen E. Navrbjerg, Hans-Henrik Grieger, Lene Askgaard Hyldtoft og Carsten Strøby Jensen.

5.6 Evaluering af medindflydelsessystemet på det kommunale område (MED-projektet)

MED-projektet blev påbegyndt i foråret 2003 og afsluttes i foråret 2004. Projektet er finansieret af KL, Københavns Kommune og KTO. De afsluttende rapporter med undersøgelsens resultater forventes offentliggjort ultimo maj 2004. Formålet med projektet er at analysere de kommunale parter erfaringer med "Rammeaftalen om medindflydelse og medbestemmelse" (MED-aftalen), der i 1996 blev indgået af på den ene side Kommunernes Landsforening, KL, Amtsrådsforeningen, ARF, samt Københavns og Frederiksbergs kommuner og på den anden side Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte, KTO. Med rammeaftalen var det hensigten at styrke det lokale samarbejde, herunder ved etablering af et mere enstrengt system, som integrerer sikkerhedsarbejdet om arbejdsmiljøet med samarbejdsstrukturen.

I godt og vel halvdelen af kommunerne har parterne lokalt implementeret rammeaftalen og dermed etableret et nyt MED-system. KL, Københavns Kommune og KTO har ønsket at få undersøgt, hvordan samarbejdet fungerer i de kommuner, som har valgt MED i forhold til kommuner, som har fastholdt det traditionelle SU-system. Man ønsker også at få belyst, hvorfor nogle kommuner fastholder SU-strukturen frem for MED-strukturen, og endelig skal det undersøges, hvordan det egentlig går i de 92 kommuner, hvor man i princippet stadig forhandler om implementering af MED.

Analysen foretages for det første gennem kvalitative case-studier i fem udvalgte kommuner, der har indført MED, samt i tre kommuner og en københavnsk forvaltning, hvor man har valgt ikke at indføre MED. For det andet gennemføres en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse dækkende formænd og næstformænd i SU/MED-hovedudvalgene i samtlige KL-kommuner og syv københavnske forvaltninger.

Undersøgelsen fokuserer bl.a. på, hvordan det lokale forhandlingsystem i den offentlige sektor er blevet styrket og dermed har bidraget til en forskydning af magt fra det centrale til det lokale niveau i det samlede aftalesystem. Det forventes derfor også, at dette projekt kan bidrage til en udvidelse af vores viden om udviklingen i retning fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering.

FAOS-medarbejdere på projektet: Steen E. Navrbjerg, Jørgen Steen Madsen, Anna Ilsøe og Ane Kolstrup.

Opsamling

Det fremstår tydeligt af ovenstående gennemgang af forskningsvirksomheden i FAOS 1999-2003, at der i perioden er fortaget en markant opprioritering af projektfelterne 4 og 5. Set i forhold til forskningsprogrammets antagelse om udvikling af en multiniveau regulering er det et logisk valg, idet udfordringen til den hidtidige centrale koordinering fra det nationale niveau i aftalemodellen kommer dels fra den internationale regulering af arbejdsmarkedsrelationerne via EU, dels fra udviklingen af lokale reguleringsformer.

Hvis vi ser nærmere på de gennemførte projekter, må det dog tilføjes, at prioriteringen i virkeligheden nok har været mere præget af tilfældigheder, herunder ikke mindst de skiftende forhåndenværende muligheder for opnåelse af økonomisk støtte, end den strikt har holdt sig til forsøget på at fremme en afprøvning af forskningsprogrammets antagelser.

Det er i høj grad i periferien både emnemæssigt og geografisk, vi har bevæget os i forskningen inden for projektfelt 4. Marginalisering og sociale partnerskaber (samt i den sammenhæng 'corporate social responsibility') har været emnerne i et par store forskningsprojekter. Geografisk har vi haft en betydelig vægt på det øst-europæiske område. Kernen i EU-reguleringen har vi ikke fulgt i tilstrækkeligt omfang. Der er dog med ph.d.-projektet "Mellem lov og praksis i Europæisk arbejdsmarkedspolitik" taget fat på grundlæggende problem-

stillinger i EU-reguleringen. Med den nye finansiering fra 1.1.2004 skal dette område yderligere styrkes, så vi fjerner de skævheder, der opstår ved, at forskningens fokus afhænger af de supplerende finansieringsmuligheder.

Samtidig skal det tilføjes, at der forskningsmæssigt har været en betydelig gevinst ved at arbejde med projekter, der emnemæssigt og geografisk ligger i periferien. Det har eksempelvis betydet, at vi har kunnet gå i dybden i studiet af de nye mere 'bløde' reguleringsformer, og at vi har opnået en viden om et geografisk område, der med udvidelsen bliver væsentlig for EU's fremtidige udvikling og dermed også et prioriteret forskningsområde i de kommende år. Det viser for os at se, at vi heller ikke i den fortsatte forskning skal holde os strikt til kerneområdet (reguleringen af løn- og arbejdsforhold i snæver betydning). Vi skal dyrke det felt, som vi gennem vores mangeårige forskning suverænt dækker, men vi skal se kerneområdet som et felt præget af dynamisk udvikling. Også fordi aftalemodellen, som den hidtidige forskning viser, er i konstant udvikling og derfor ikke kan ses som en konstant størrelse. Det må antages også at gælde i fremtiden.

Når det gælder projektfelt 5 er det tydeligt, at hovedvægten har ligget på den offentlige sektor, og herunder nærmere bestemt det amtslige og kommunale aftaleområde. Forsøg på at gennemføre projekter i forlængelse af Steen E. Navrbjergs ph.d.-afhandling om partsrelationerne på virksomhedsniveau i den private sektor har ikke kunnet realiseres. Også det vil der blive rettet op på i den nu igangsatte nye programperiode, men vi håber samtidig på at kunne fastholde de opnåede kompetencer vedrørende det offentlige område.

Antallet af projekter har været mindre omfattende inden for projektfelt 1 og 2, men det er i den sammenhæng væsentligt at fremhæve, at såvel de nationale relationer mellem parterne på arbejdsmarkedet (projektfelt 1) som relationerne mellem parterne og det politiske system (projektfelt 2) i høj grad indgår i problemstillingerne under projektfelt 4 og 5. Det er således ikke mindst forholdet mellem det nationale partsniveau og EU-niveauet, som er i fokus i analyserne under projektfelt 4, mens det ikke mindst er spørgsmålet om forholdet mellem parterne på henholdsvis det nationale og det lokale niveau, som behandles i analyserne under projektfelt 5. Det er i væsentligt omfang gennem disse studier at vi leverer dokumentation for, at den centralisere-

de decentralisering med de nationale aktører på sektor-niveau i centrum presses fra både det lokale og det internationale niveau, så aftalesystemet i stigende omfang karakteriseres af en multiniveau regulering uden styrende center.

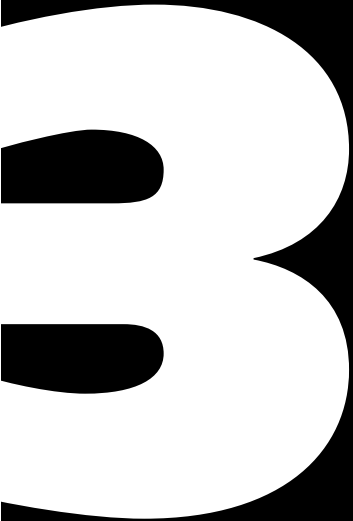
Den registrerende følgeforskning har vi mest systematisk gennemført i forhold til projektfelt 1 og 2. Dertil kommer gennemførelsen af flere substantielt solide projekter som registreringen og analysen af den danske fagbevægelses struktur 1950-2000 samt den præcise afdækning af udviklingen mellem niveauerne i industriens overenskomst fra begyndelsen af 1900-tallet til 2000, dvs. en kortlægning af decentraliseringen af overenskomstens bestemmelser i denne hundredårige periode. Et væsentligt resultat foreligger også med analysen af arbejdsmarkedspensionens gennembrud omkring 1990. Denne undersøgelse giver et væsentligt indblik i både udviklingen af den centraliserede decentralisering mellem parterne i aftalesystemet og i relationerne mellem disse parter og det politiske system.

Endelig har en af de betydeligste forskningsaktiviteter under projektfelt 1 handlet om analysen af overenskomstforhandlingerne i 1998 og 2000. Vi har registreret forløbet gennem omfattende interview med hovedaktørerne såvel efter OK98 som efter OK2000. Dertil kommer systematisering af et omfattende dokumentarisk materiale. I denne undersøgelse ligger formentlig nøglen til forståelsen af den danske aftalemodels fremtidige muligheder, fordi det har fremstået tydeligt, at aftalesystemet i særdeleshed og reguleringen af arbejdsmarkedsrelationerne i almindelighed netop i disse år gennemgår en omfattende forandringsproces. Det er en proces, som ifølge grundantagelsen i forskningsprogrammet kan karakteriseres som en overgang fra centraliseret decentralisering med et fortsat styrende center til en form for multiniveau regulering, hvor der ikke findes et givet center. Meget tyder på, at denne antagelse kan bekræftes, men det er samtidig midt i omstillingsprocessen vanskeligt at foretage endelig konklusioner. Det er en væsentlig årsag til, at vi endnu ikke har offentliggjort hovedresultaterne fra dette forskningsprojekt. Men det skal tilføjes, at vi her også har en effekt af vores finansielle situation i perioden. Da der opstod økonomisk mulighed for at gennemføre undersøgelsen af arbejdsmarkedspensionens gennembrud, blev dette nye projekt prioriteret højest, og overenskomstprojektet tilsvarende udskudt.

Vi er hermed fremme ved projektfelt 3, som skulle

rumme den teoretiske opsamling af den samlede forskningsvirksomhed. Det skal erkendes, at dette felt nok har været mindre prioriteret i forhold til gennemførelsen af de mange empirisk funderede projekter under de øvrige projektfelter. Vi har dog i forhold til langt den overvejende del af disse projekter arbejdet systematisk med udvikling af teori og metode, og der er således i høj grad i FAOS i perioden fra starten af 1999 til slutningen af 2003 sket en udvikling af vores teoretiske fundament. Hvor man måske tidligere med en vis ret kunne sige, at FAOS var præget af en traditionel IR-tilgang, anvender vi nu en bredere og mere facetteret vifte af teorier og metoder, hvor IR-teoriene eksempelvis er suppleret med nyinstitutionalisme, netværksteori og korporatisme.

Forskningen ved FAOS er således i stigende grad præget af en åben og mere pluralistisk eller eklektisk tilgang. Det har sine åbenbare fordele, men det er nok også et udtryk for, at vi netop står i den nævnte omstillingsperiode, hvor det er svært at give endegyldige svar. Det er således karakteristisk for forskningsprogrammets store spørgsmål, der kan opsamles i programmets to nøgleprocesser "Fra Industrial Relations til Employment Relations" og fra "Centraliseret decentralisering til multiniveau regulering", at vi efter de fem års forskning ikke kan komme med entydige svar. Men vi har været i stand til at kvalificere problemstillingerne, hvor især udviklingen i retning af multiniveau regulering fortsat vil være et afgørende omdrejningspunkt for det videre forskningsarbejde i den nye programperiode, som netop er startet.

Økonomisk oversigt

I den 5-årige programperiode er forskningen blevet finansieret af en grundbevilling fra Arbejdsministeriet/Beskæftigelsesministeriet samt Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd på omkring 2,6 mio. kr. per år. Dertil kommer supplerende projektbevillinger, som har ligget på fra 1,4 til 2,5 mio. kr. om året. Den årlige bevilling har således udgjort fra knapt 4 til godt 5 mio. kr.

Bevillingerne er nedenfor sammenstillet år for år.

Bevillinger 1999

Arbejdsministeriet og Forskningsministeriet. <i>Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne</i>	1.990.000	kr.
Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd <i>Fra Industrial til Employment Relations</i>	565.000	kr.
De (amts)kommunale parter <i>Projekt Ny Løndannelse i amter og kommuner</i> (Årlig bevilling, 320.000 kr., (01.09.98-31.08.01))	320.000	kr.
Arbejdsministeriet <i>Den danske model lokalt og regionalt.</i> (Afsluttet 30.09.99). Til rådighed i 1999:	545.000	kr.
Nordisk Ministerråd <i>Nordisk arbejdsgiverorganisering i Europa (NOAR).</i> (01.09.97-31.08.00) Bevilling 1998-99:	275.000	kr.
European Industrial Relations Observatory (EIRO) <i>Dansk national center for europæisk database.</i> (3.år i 3-årig udbudsrunde)	300.000	kr.
Samlet bevilling til rådighed i 1999 (1.440.000 oven i grundbevillingen: 56%)	3.995.000	kr.

Bevillinger 2000

Arbejdsministeriet og Forskningsministeriet <i>Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne</i>	1.990.000	kr.
Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd <i>Fra Industrial til Employment Relations</i>	582.000	kr.
De (amts)kommunale parter <i>Projekt Ny Løndannelse i amter og kommuner.</i> (Årlig bevilling, 320.000 kr., (01.09.98-31.08.01))	320.000	kr.
Nordisk Ministerråd <i>Nordisk arbejdsgiverorganisering i Europa (NOAR).</i> (01.09.97-31.08.00) Bevilling 1999-00:	275.000	kr.
European Industrial Relations Observatory (EIRO) <i>Dansk national center for europæisk database.</i> (1.år i ny 3-årig udbudsrunde) (01.10.99-30.09.00)	320.000	kr.
EU-Kommissionen, DG5 (Catholic University of Louvain) <i>Repræsentativitetsstudier om partsystemet.</i> (1.år i 2-årigt projektforløb)	108.500	kr.

Det Personalepolitiske Forum <i>Nye roller og udfordringer for lokale ledelses- og Medarbejderrepræsentanter i amter og kommuner</i> (01.01.00-30.06.00)	593.000	kr.
Sekretariatet for Internationalt Samarbejde (SISA), <i>Arbejdsministeriet (01.05.00-31.10.00). Arbejdsmarkedsrelationer i de baltiske lande</i>	296.920	kr.
The Copenhagen Center <i>Komparativ analyse af sociale partnerskaber i Europa.</i> (2-årigt projekt)(01.10.00-30.06.02)	500.000	kr.
<hr/>		
Samlet bevilling til rådighed i 2000 (2.413.420 kr. oven i grundbevillingen: 94%)	4.985.420	kr.
Bevillinger 2001		
Arbejdsministeriet og Forskningsministeriet <i>Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne</i>	1.990.000	kr.
Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd <i>Fra Industrial til Employment Relations</i>	599.512	kr.
De (amts)kommunale parter <i>Projekt Ny Løndannelse i amter og kommuner.</i> (Årlig bevilling, 320.000 kr., (01.09.98-31.08.01)	213.333	kr.
European Industrial Relations Observatory (EIRO) <i>Dansk national center for europæisk database.</i> (2.år i 3-årig udbudsrunde) (1.10.00-30.9.01)	330.000	kr.
EU-Kommissionen, DG5 (Catholic University of Louvain) <i>Repræsentativitetsstudier om partsystemet.</i> (2.år i 2-årigt projektforsløb)	108.500	kr.
The Copenhagen Center <i>Komparativ analyse af sociale partnerskaber i Europa.</i> (2-årigt projekt)(01.10.00-30.06.02)	800.000	kr.
Nordisk Ministerråd <i>Særskilt bevilling til konference om NOAR-projektet.</i> (Nordisk arbejdsgiverorganisering i Europa)	46.700	kr.
Landsorganisationen i Danmark (LO) <i>Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik.</i> (3-årigt ph.d.-projekt)(1.08.01-31.07.04)	269.583	kr.

CO-industri <i>Analyse af industriens overenskomster 1902-2004. (01.03.01-01.10.01)</i>	350.000	kr.
FAFO, Nordisk fagbevægelse. <i>Globalisering, regionalisering og de faglige organisationer.</i> (2-årigt projekt)(01.8.01-01.04.03)	58.750	kr.
EU-Kommissionens 5. rammeprogram <i>Marginalisering i Europa. (2-årigt projekt)(01.09.01-31.08.03)</i>	160.920	kr.
<hr/>		
Samlet bevilling til rådighed i 2001 (2.337.786 kr. oven i grundbevillingen: 90%)	4.927.298	kr.
Bevillinger 2002		
Beskæftigelsesministeriet <i>Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne</i>	1.990.000	kr.
Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd <i>Fra Industrial til Employment Relations</i>	617.500	kr.
European Industrial Relations Observatory (EIRO) <i>Dansk national center for europæisk database. (3.år i 3-årig udbudsrunde)</i> 1.10.01-30.9.02)	340.000	kr.
The Copenhagen Center <i>Komparativ analyse af sociale partnerskaber i Europa.</i> (2-årigt projekt)(1.10.00-30.06.02)	350.000	kr.
Landsorganisationen i Danmark (LO) <i>Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik.</i> (3-årigt ph.d.-projekt)(1.08.01-31.07.04)	655.084	kr.
FAFO, Nordisk fagbevægelse <i>Globalisering, regionalisering og de faglige organisationer.</i> (2-årigt projekt)(01.8.01-01.04.03)	407.333	kr.
EU-Kommissionens 5. rammeprogram <i>Marginalisering i Europa. (2-årigt projekt)(01.09.01-31.08.03)</i>	498.434	kr.
Pension Danmark: AMP-projektet <i>Arbejdsmarkedspensionernes etablering og betydning for den danske aftale- og velfærdsmodel</i> (1-årigt projekt)(01.06.02-31.05.03)	275.000	kr.
<hr/>		
Samlet bevilling til rådighed i 2002 (2.525.851 kr. oven i grundbevillingen: 97%)	5.133.351	kr.

Bevillinger 2003

Beskæftigelsesministeriet <i>Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne</i>	1.990.000	kr.
Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd <i>Fra Industrial til Employment Relations</i>	636.000	kr.
European Industrial Relations Observatory (EIRO) <i>Dansk national center for europæisk database. (1.år i ny 3-årig udbudsrunde)</i>	345.000	kr.
Landsorganisationen i Danmark (LO) <i>Mellem lov og praksis i europæisk arbejdsmarkedspolitik. (3-årigt ph.d.-projekt)(1.08.01-31.07.04)</i>	674.733	kr.
FAFO, Nordisk fagbevægelse <i>Globalisering, regionalisering og de faglige organisationer. (2-årigt projekt)(01.8.01-01.04.03)</i>	203.667	kr.
EU-Kommissionens 5. rammeprogram <i>Marginalisering i Europa. (2-årigt projekt)(01.09.01-31.08.03)</i>	353.187	kr.
Pension Danmark: AMP-projektet <i>Arbejdsmarkedspensionernes etablering og betydning for den danske aftale- og velfærdsmodel (1-årige projekt)(01.06.02-31.05.03)</i>	275.000	kr.
EU-Kommissionen, DG5 (Catholic University of Louvain) <i>Repræsentativitetsstudier om partsystemet. (1.år i 2-årigt projektforsløb)</i>	44.500	kr.
KTO, KL og Københavns kommune <i>Evaluering af samarbejdssystemet i den kommunale sektor. (1-årigt projekt)(01.05.03-30.04.04)</i>	541.619	kr.
Samlet bevilling til rådighed i 2003 (2.437.706 kr. oven i grundbevillingen: 93%)	5.063.706	kr.
Bevilling i alt 1.1.1999 – 31.12.2003	24.104.775	kr.

publikationer 1999 – 2003

Bøger, rapporter mv.

Selvstændige publikationer
i form af bøger udsendt på
forlag samt større rapporter
i boglængde

- Colclough, Christina (red.) 2003.
 Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation.
 En analyse af de faglige organisationers udfordringer og udvikling i Danmark, Norge, Sverige og Finland. SALTSA – Joint Programme for Working Life in Europe, Report No. 4, Stockholm: Arbetslivsinstitutet (136 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2003.
 Fra magtkamp til konsensus – Arbejdsmarkedspensionerne og den danske model.
 København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag. (448 sider). (Projektfelt 1 og 2).
- Andersen, Søren Kaj (red.) 2003.
 EU og det nordiske spil om lov og aftale.
 De nordiske lande og de europæiske aftaler/direktiver om deltid og tidsbegrænset ansættelse. SALTSA – Joint Programme for Working Life in Europe, Report No. 3. Stockholm: Arbetslivsinstitutet (157 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Andersen, Søren Kaj og Mikkel Mailand. 2002.
 The Role of Employers and Trade Unions in Multipartite Social Partnerships.
 A report from The Copenhagen Centre, based on a research project by FAOS. København: The Copenhagen Centre (140 sider). (Projektfelt 2 og 4).
- Madsen, Jørgen Steen. 2002.
 Forhandlingssystemet – konflikt eller forlig. Ny Løn mellem individualisering og kollektiv aftaleret.
 Projekt Ny Løndannelse i amter og kommuner. Delprojekt 2. København: Kommuneinformation (401 sider). (Projektfelt 1 og 5).
- Madsen, Jørgen Steen, Dorthe Pedersen, Betina Rennison og Flemming Ibsen. 2002.
 Løn mellem kollektiv og individ. Politik – Forhandling – Resultat.
 Projekt Ny Løndannelse i amter og kommuner. København: Kommuneinformation (328 sider). (Projektfelt 1 og 5).
- Navrbjerg, Steen E., Malene Nordestgaard og Jesper Due. 2001.
 Fremtidens overenskomster i decentraliseringens tegn – En historisk analyse af udviklingen i Industriens overenskomster i perioden 1902 – 2004 med særligt fokus på tillidsrepræsentantens rolle.
 Udarbejdet af FAOS for CO-industri. København: CO-industri (154 sider). (Projektfelt 1 og 5).
- Andersen, Søren Kaj. 2001.
 Mellem politik og marked – Interesseorganisation og lønregulering på de kommunale/regionale arbejdsmarkeder i EU.
 Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag (230 sider). (Projektfelt 4).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2001.
 Fagbevægelsens struktur i det 20. århundrede – Forhandlingssystemet som problemløser og hindring for udvikling.
 LO-Dokumentation Nr. 1/2001, København: LO (125 sider). (Projektfelt 1).
- Mailand, Mikkel. 2001.
 Den danske model lokalt og regionalt – Konsensus og samarbejde i arbejdsmarkedspolitiske netværk.
 Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag (277 sider). (Projektfelt 2).
- Strøby Jensen, Carsten (red.) 2001.
 Arbejdsgivere i Norden. En sociologisk analyse af arbejdsgeberorganisering i Norge, Sverige, Finland og Danmark.
 Nord 2000:25. København: Nordisk Ministerråd (447 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Navrbjerg, Steen E., Hans-Henrik Grieger, Lene Askgaard Hyldtoft, Carsten Strøby Jensen. 2000.
 Nye roller og udfordringer for lokale ledelses- og medarbejderrepræsentanter i den (amts)kommunale sektor.
 Hovedrapport, Delrapport I: Kravkatalog, Delrapport II: Case Studier. København: Det Personalepolitiske Forum (229 sider). (Projektfelt 5).
- Lubanski, Nikolaj. 1999.
 Europæisering af arbejdsmarkedet – Bygge- og anlægssektoren i Tyskland, Danmark og Sverige.
 Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag (350 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Strøby Jensen, Carsten, Steen E. Navrbjerg, Nikolaj Lubanski, Jesper Due, Jørgen Steen Madsen. 1999.
 Tillidsrepræsentanten i tal. En spørgeskemaundersøgelse af tillidsrepræsentantens arbejdsvilkår og holdninger.
 København: FAOS & LO (273 sider). (Projektfelt 1 og 5).
- Navrbjerg, Steen E., Nikolaj Lubanski, Carsten Strøby Jensen. 1999.
 Tillidsrepræsentanten mellem arbejdsplads, fagforening og familie.
 Et kvalitativt studie af tillidsrepræsentantens arbejdsvilkår.
 København: FAOS & LO (123 sider). (Projektfelt 1 og 5).

Lubanski, Nikolaj, Steen E. Navrbjerg, Carsten Strøby Jensen. 1999.

Tillidsrepræsentanten mellem krav og udfordringer.

En analyse af tillidsrepræsentantuddannelse og fremtidens kompetencer. København: FAOS & LO (105 sider).

(Projektfelt 1 og 5).

Andersen, Søren Kaj. 1999.

De kommunale og regionale arbejdsmarkeder - EU og den sociale dimension.

Fem landestudier og et komparativt studie, samlet i et boksæt. København: De (amts)kommunale arbejdsgivere og KTO (363 sider). (Projektfelt 1 og 4).

Navrbjerg, Steen E. 1999.

Nye arbejdsorganiseringer, fleksibilitet og decentralisering – et sociologisk case-studie af fem industrivirksomheders organisering og samarbejdsforhold.

Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag (395 sider) (Projektfelt 1 og 5).

Videnskabelige artikler

Artikler i tidsskrifter og kapitler i antologier (med referee-ordninger/peer-review), 'invited papers' til videnskabelige konferencer, kortere forskningsrapporter o.lign.

2003

Andersen, Søren Kaj, Malene Nordestgaard og Christina Colclough. 2003.

Danmark: Metalindustriens forandring og den faglige europæisering.

I P. Blomquist & S. Murhem (red.)

Fackliga strategier för att möta globalisering inom metallindustrin.

En jämförande studie av fyra nordiska länder, s. 37-86, Saltsa, Stockholm: Arbetslivsinstitutet. (Projektfelt 1 og 4).

Due, Jesper og Berndt Keller.

The interplay between collective bargaining and forms of closer working.

Kapitel 12 i Jeremy Waddington (ed.) Union Restructuring.

Bruxelles: P.I.E. – Peter Lang. (Forthcoming). (Projektfelt 4).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen.

Denmark: The Survival of small trade unions in the context of centralised bargaining.

Kapitel 4 i Jeremy Waddington (ed.) Union Restructuring.

Bruxelles: P.I.E. – Peter Lang. (Forthcoming). (Projektfelt 1).

Andersen, Søren Kaj. 2003.

“Danmark: Vejen mod en erga omnes”.

Kapitel 3 i Søren Kaj Andersen (red.)

EU og det nordiske spil om lov og aftale.

De nordiske lande og de europæiske aftaler/direktiver om deltid og tidsbegrænset ansættelse. SALTSA – Joint Programme for Working Life in Europe, Report No. 3, s. 41-72.

Stockholm: Arbetslivsinstitutet (157 sider). (Projektfelt 1 og 4).

Andersen, Søren Kaj. 2003.

“Introduktion”.

Kapitel 1 i Søren Kaj Andersen (red.) 2003, s. 19-40.

(Projektfelt 1 og 4).

Andersen, Søren Kaj. 2003.

“EU og det nordiske spil om lov og aftale”.

Kapitel 6 i Søren Kaj Andersen (red.) 2003, s. 115-42

(Projektfelt 1 og 4).

Colclough, Christian J. 2003.

“Internationale udviklingstræk og faglig organisering”.

Kapitel 1 i Christina Colclough (red.) Liberalisering, globalisering og faglige strategier i nordisk telekommunikation.

En analyse af de faglige organisationers udfordringer og udvikling i Danmark, Norge, Sverige og Finland. SALTSA – Joint Programme for Working Life in Europe, Report No. 4, s. 13-30. Stockholm: Arbetslivsinstitutet (136 sider). (Projektfelt 1 og 4).

Colclough, Christina J., Søren Kaj Andersen og Malene Nordestgaard. 2003.

“Faglige strategier og forandringer indenfor den danske telekommunikationsbranche”.

Kapitel 2 i Colclough (red) 2003, s. 31-55. (Projektfelt 1 og 4).

Colclough, Christina J. (2003).

“Sammenlignende analyse og diskussion – strategiske udfordringer”.

Kapitel 6 i Colcough (red.) 2003, s. 123-32. (Projektfelt 1 og 4).

Mailand, Mikkel og Colin Lindsay.

Comparing youth activation policies in Denmark and United Kingdom.

I A. Serrano (ed.):

Activating policies for young people in international perspective.

Brussels:ETUI (Forthcoming). (Projektfelt 2).

- Mailand, Mikkel og Jesper Due. 2003.
 Partsstyring i arbejdsmarkedspolitikken – perspektiver og alternativer.
 I L. Petersen og P. K. Madsen (red.):
 Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken,
 s. 202-33. København: SFI. (Projektfelt 2).
- Mailand, Mikkel og Jesper Due. 2003.
 Social Dialogue in Central and Eastern Europe – Present state and future development.
 Paper presented at the 13th World Congress of the International Industrial Relations Association (IIRA)
 Berlin Germany, September 8-12, 2003 (21 sider). (Projektfelt 1, 2 og 4).
- Mikkel, Mailand.
 Onde cirkler og gode viljer – social dialog i Østersøregionen.
 I Vindue mod Øst, under udgivelse. (Projektfelt 1, 2 og 4).
- Jørgensen, Carsten. 2003.
 Denmark.
 Årsrapport i Emmanuel Mermet (ed.):
 Collective bargaining in Europe – 2002,
 s. 135-54. Brussels: ETUI. (Projektfelt 1 og 4).
- Jørgensen, Carsten og Cecilie Wehner. 2003.
 Employment-related collective bargaining and NAP in Denmark.
 I Collective Bargaining and Employment in Europe 2001-2002, Presses Universitaires de Louvain, Dossier No. 21
 November 2002, s. 83-115, IST, Louvain-La-Neuve febr. 2003. (Projektfelt 2 og 4).
- 2002
- Andersen, Søren Kaj og Mikkel Mailand. 2002.
 Multipartite Social Partnerships – A New Role for Employers and Trade Unions
 -A pamphlet published together with the concluding report:
 The Role of Employers and Trade Unions in Multipartite Social Partnerships. København: The Copenhagen Centre (22 sider). (Projektfelt 2 og 4).
- Lubanski, Nikolaj. 2002.
 "Searching for Innovation – Denmark".
 I Gerhard Bosch, Peter Philips (ed.). Building Chaos – An international comparison of deregulation in the construction industry, s.73-94.
 London: Routledge. (Projektfelt 1 og 4).
- Bendixen, Jytte Kaltoft.
 Kollektiv overenskomstregulering – model og virkelighed.
 Et komparativt studie af fem EU lande. Emnerapport udarbejdet til LO. København: FAOS. (47 sider).
- Jørgensen, Carsten. 2002.
 Denmark.
 Årsrapport 2001, i Giuseppe Fajertag (ed.)
 Collective bargaining in Europe – 2001, s. 87-114.
 Brussels: ETUI. (Projektfelt 1, 2 og 5).
- Mailand, Mikkel. 2002.
 "Denmark in the 1900s: Status Quo or a more Selfconfident State?"
 I Stefan Berger & Hugh Compston (ed) Policy Concertation and Social Partnerships in Western Europe.
 Lessons for the 21st Century, s. 83-96, New York og Oxford: Berghahn Books. (Projektfelt 2).
- Strøby Jensen, Carsten. 2002.
 "Denmark in Historical Perspective: Towards Conflict-Based Consensus".
 I Stefan Berger & Hugh Compston (ed): Policy Concertation and Social Partnerships in Western Europe. Lessons for the 21st Century, s. 77-82, New York og Oxford: Berghahn Books. (Projektfelt 1 og 2).
- Mailand, Mikkel. 2002.
 "Partnerships and youth unemployment in Denmark – successes and failures of a presumed best case".
 I Amparo Serrano Pascual (ed): Enhancing youth employability through social and civil partnership,
 s. 343-366, Bruxelles: ETUI. (Projektfelt 2).
- Jørgensen, Carsten. 2002.
 "Employment-related collective bargaining in Denmark".
 I Employment: the focus of collective bargaining in Europe, Presses Universitaires de Louvain, Dossier No. 20
 November 2001, s. 87-110, IST, Louvain-La-Neuve jan. 2002. (Projektfelt 1).
- Mailand, Mikkel, Jesper Due og Victor Makarov. 2002.
 "Social Dialogue in the Baltic Sea Countries".
 I The Baltic Sea Region Sector Programme on Labour-Market Policy, s. 74 – 138. Report for the Conference on Social Dialogue in Warsaw 25-26 October 2000. Published Jan 2002 by SISA. København: Danish Ministry of Labour and Polish Ministry of Labour and Social Policy. (Projektfelt 1, 2 og 4).

2001

Mailand, Mikkel. 2001.

"Social dialog i Øst- og Centraleuropa – stor ståhej for ingenting?".

I *Økonomi & Politik*, nr. 4, s. 42-53, København, december 2001. (Projektfelt 1, 2 og 4).

Andersen, Søren Kaj, Lene Askgaard Hyldtoft og Mikkel Mailand. 2001.

Social Partnerships in Europe – GERMANY. The roles of employers and trade unions.

København: The Copenhagen Centre (20 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Navrbjerg, Steen E. 2002.

"Fleksibilitet og solidaritet – nye arbejdsorganiseringers betydning for samarbejde og forhandlinger"

I *Arbejdsliv*, 3. årg., nr. 3, s. 65-85, Odense 2001. (Projektfelt 5).

Hyldtoft, Lene Askgaard. 2002.

"Et kritisk tilbageblik på lønreformen i det offentlige".

I *Nordisk Administrativ Tidsskrift*, nr. 3, s. 256-69. København, oktober 2001. (Projektfelt 1 og 5).

Keller, Berndt, Jesper Due og Søren Kaj Andersen. "Employers' associations and unions in the public sector".

I Carlo Dell'Aringa, Giuseppe Della Roca, Berndt Keller (red.) *Strategic Choices in Reforming Public Service Employment*, s. 71-97, London: Palgrave.

Andersen, Søren Kaj og Mikkel Mailand. 2001.

Social Partnerships in Europe – THE NETHERLANDS. The roles of employers and trade unions.

København: the Copenhagen Centre (19 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Andersen, Søren Kaj og Mikkel Mailand. 2001.

Social Partnerships in Europe – THE EUROPEAN LEVEL. The roles of employers and trade unions.

København: the Copenhagen Centre (17 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Navrbjerg, Steen E. 2001.

Flexibility, HRM and work place solidarity – a study of five Danish SME's.

Paper presented at the Human Resources Global Management Conference, Barcelona, juni 2001. København: FAOS (27 sider). (Projektfelt 5).

Madsen, Jørgen Steen, Jesper Due og Søren Kaj Andersen. From Centralised Decentralisation towards Multilevel Regulation.

Invited paper til IIRA's 6th European Congress, Oslo 25.-29. juni 2001 (37 sider). (Projektfelt 3).

Mailand, Mikkel og Søren Kaj Andersen. 2001.

Social Partnerships in Europe – DENMARK. The roles of employers and trade unions.

København: The Copenhagen Centre (17 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Mikkel Mailand og Søren Kaj Andersen. 2001.

Social Partnerships in Europe – SPAIN. The roles of employers and trade unions.

København: The Copenhagen Centre (17 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Mikkel Mailand og Søren Kaj Andersen. 2001.

Social Partnerships in Europe – UNITED KINGDOM. The roles of employers and trade unions.

København: The Copenhagen Centre (18 sider). (Projektfelt 2 og 4).

Due, Jesper og Mikkel Mailand. 2001.

"Social dialogue in the Baltic Sea region – the state of the art".

I Emilio Gabaglio, Reiner Hoffmann (ed.): *European Trade Union Yearbook 2000*, s. 91-124 Bruxelles: ETUI.

Madsen, Jørgen Steen, Carsten Jørgensen og Jesper Due. 2001. "Denmark".

Danish country report in Giuseppe Fajertag (ed): *Collective bargaining in Europe – 2000*, s. 87-112. Bruxelles: ETUI.

(Projektfelt 1, 2 og 5).

Lubanski, Nikolaj, Jesper Due, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen. 2001.

"Denmark – Towards Multi-level Regulation".

I György Széll (red) *European Labour Relations*, Vol. II, s. 123-49. Aldershot: Ashgate Publishing Limited. (Projektfelt 1 og 3).

Strøby Jensen, Carsten. 2001.

"Arbejdsgiverorganisering – et komparativt perspektiv, Danmark, Finland, Norge, Sverige".

I Carsten Strøby Jensen (red.) *Arbejdsgivere i Norden – En sociologisk analyse af arbejderorganisering i Norge, Sverige, Finland og Danmark*, s. 373-418. København: Nordisk Ministerråd. (Projektfelt 1 og 4).

Strøby Jensen, Carsten, Jørgen Steen Madsen og Jesper Due. 2001.

"Arbejdsgiverorganisering i Danmark – et institutionsociologisk perspektiv på arbejdsgiverorganisationernes betydning for den danske arbejdsmarkedsmodel".

I Carsten Strøby Jensen (red.) Arbejdsgivere i Norden – En sociologisk analyse af arbejderorganisering i Norge, Sverige, Finland og Danmark, s. 83-153. København: Nordisk Ministerråd. (Projektfelt 1 og 4).

2000

Andersen, Søren Kaj. 2000.

Manoeuvring between Centralised Control and Local Flexibility. Local Government Industrial Relations in Western Europe.

(First draft, paper presented at the IIRA's 12th World Congress, Tokyo, maj-juni 2000)(22 sider). (Projektfelt 3 og 4).

Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen, Carsten Strøby Jensen. 2000. Denmark. I Guiseppe Fayertag (red.) Collective Bargaining in Europe 1998-1999, s. 125-54. ETUI, Bruxelles 2000. (Projektfelt 1).

Due, Jesper. 2000.

"Septemberforliget 1899-1999".

Redigeret udgave af tale holdt på LO/DA's konference den 1. september 1999 i anledning af 100-året for Septemberforliget. I Arbejdsliv Nr. 1, s. 83-95, Odense 2000. (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2000.

"Varför är den danska avtalsmodellen annorlunda än den svenska".

I Stig Tejle (red.):

Har den svenska modellen överlevt krisen?

Utvecklingstendenser i arbetslivet inför 2000-talet, s. 13-32. Arbetslivsinstitutet, Stockholm 2000. (Projektfelt 1 og 4).

Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen. 2000.

"The Sep-tember Compromise" – a strategic choice by Danish employers in 1899".

Historical Journal of Industrial Relations, s. 43-70. No. 10, Autumn 2000. Keele: Keele University. (Projektfelt 1 og 3).

Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen og Nikolaj Lubanski. 2000. "Nordic labour relations between national autonomy and EU integration".

I Reiner Hoffmann, Otto Jacobi, Berndt Keller, Manfred Weiss (red.): Transnational Industrial Relations in Europe.

Düsseldorf: Edition Hans Böckler & ETUI, s. 149-75. (Projektfelt 4).

Lubanski, Nikolaj, Jesper Due og Jørgen Steen Madsen. 2000. From Industrial Relations towards Employment Relations – a Change in Perspective or a Change in Terminology?

Paper presented at the IIRA's 12th World Congress, Tokyo, june 2000)(19 sider). (Projektfelt 3).

Strøby Jensen, Carsten. 2000.

Organisational Forms among Employers. Experiences from the Nordic Countries – Denmark, Sweden, Norway and Finland (First draft, paper presented at the IIRA's 12th World Congress, Tokyo, maj-juni 2000)(19 sider). (Projektfelt 4).

Strøby Jensen, Carsten. 2000.

"Neofunctionalist Theories and the Development of European Social and Labour Market Policy".

I Journal of Common Market Studies , Vol. 38, no. 1, Oxford, March 2000 (26 sider). (Projektfelt 3 og 4).

1999

Andersen, Søren Kaj, Nikolaj Lubanski og Jørgen Steen Madsen. 1999.

"Denmark: Negotiating the restructuring of public service employment relations".

I Stephen Bach, Lorenzo Bordogna, Guiseppe Della Rocca & David Winchester (red.): Public Service Employment Relations in Europe – Transformation, modernization or Inertia?, s. 198-235. London: Routledge. (Projektfelt 4).

Andersen, Søren Kaj, Nikolaj Lubanski, Jørgen Steen Madsen. 1999.

"At the Threshold of Multilevel Regulation – Public sector industrial relations in Denmark".

I Julian Teicher (red.): Public sector Industrial Relations: Australian and International Perspectives. Monograph nr. 12, s. 2-24, Melbourne: Monash University. (Projektfelt 4).

Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen, Carsten Strøby Jensen. 1999.

"Septemberforliget – et strategisk valg".

I Marie-Louise Andreasen, Jens Kristiansen, Ruth Nielsen (red.) Septemberforliget 100 år, s. 85-112. København: Jurist og Økonomforbundets Forlag. (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 1999. *Septemberforliget og den danske model – Baggrund, indhold og udvikling*. LO og DA, København 1. september 1999 (48 sider). (Projektfelt 1).

Lubanski, Nikolaj. 1999.

"The Impact of Europeanisation on the Construction Industry – a comparative analysis of developments in Germany, Sweden and Denmark".

Industrielle Beziehungen, 6. Jahrgang, Heft 3, s. 268-91, Rainer Hampp Verlag, Mering 1999 (Projektfelt 3 og 4).

Mailand, Mikkil. 1999.

Denmark as a further training Utopia? – the interplay between firms, training providers and the state.

Paper prepared for The ILM Conference, Aberdeen, 11-12 October 1999 (25 sider). (Projektfelt 2 og 3).

Strøby Jensen, Carsten. 1999.

"Mod en europæisk velfærds- og arbejdsmarkedsmodel – analyse af en institutionel ordens tilbliven".

Dansk Sociologi, 10. årgang, nr. 2, s. 37-55. København. (Projektfelt 3 og 4).

Strøby Jensen, Carsten, Jørgen Steen Madsen, Jesper Due. 1999.

"Phases and dynamics in the development of EU industrial relations regulation".

I *Industrial Relations Journal*, Vol 30, nr. 2, s. 118-134, Blackwell, Oxford, juni 1999. (Projektfelt 3 og 4).

Strøby Jensen, Carsten. 1999.

"Between Strategic Choice and Adaption – The Role of UNICE in the European Social Dialogue".

I *Development in Changing World Relations in Industrial Economies* (24 sider). Walter de Gruyter Scientific Publishers, De Gruyter Studies in Organizations, Berlin og New York, 1999. (Projektfelt 3 og 4).

Strøby Jensen, Carsten, Steen E. Navrbjerg og Nikolaj Lubanski. 1999.

Tillidsrepræsentanten mod nye udfordringer. Præsentation af en tillidsrepræsentantundersøgelse. København: FAOS & LO (24 sider). (Projektfelt 1 og 5).

Artikler i øvrigt

Baggrundartikler, kommentarer mv. til fag- og dagblade samt ugebrev, elektroniske databaser mv.

2003

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2003.

Nye forhandlere på hård, men overkommelig opgave.

Optaktsartikel til OK2004 på LO/DA-området.

Baggrundsartikel i Ugebladet Mandag Morgen 8.12.2003 (16 sider). (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2003.

Brug den danske model.

Kronik i Berlingske Tidende 29.10.2003. (Projektfelt 1 og 2).

Jørgensen, Carsten. 2003.

"LO entame une réforme historique et cherche à donner une nouvelle direction au mouvement syndical".

I *Chronique Internationale de l'IRES*, No 82, s. 39-48, Paris Mai 2003. (Projektfelt 1).

Jørgensen, Carsten. 2003.

"Négociations collectives 2003: des conventions "à la carte" et de nouveaux droits sociaux".

I *Chronique Internationale de l'IRES*. No 81, s. 52-59, Paris Mars 2003. (Projektfelt 1).

Andersen, Søren Kaj. 2003.

Public Sector Social Dialogue. Experiences from Five present EU Member States.

Paper prepared for the Hungarian Phare/Twinning project, Budapest February 2003 (zz sider). (Projektfelt 2 og 4).

Due, Jesper. 2003.

Fagbevægelsens fremtidsudsigter.

Oplæg til Dansk Industri's hovedbestyrelseskonference den 28. januar 2003 om fremtidens overenskomstforhandlingsystem.

København: FAOS og Dansk Industri, jan. 2003 (16 sider). (Projektfelt 1).

2002

Andersen, Søren Kaj. 2002.

Public Sector Collective Bargaining in five EU Member States.

Paper presented at the Public Sector Workshop, Prague March 2002 (yy sider). (Projektfelt 1 og 4).

Due, Jesper. 2002.

Tale ved Folketingets høring om "Forslag til Lov om ændring af lov om gennemførelse af deltidsskemaet".

København 4. april 2002 (5 sider). (Projektfelt 1 og 2).

Du, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2002.

Den danske model og vismændene.

Notat til A4 – 2.12.2002. København: FAOS (14 sider). (Projektfelt 1 og 2).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen.

Et skridt i retning af enhedsfagbevægelsen.

Notat til A4 7.10.2002 (8 sider). (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen.

Slut med den klassiske arbejderbevægelse.

Mandag Morgen 30.09.2002 (5 sider). (Projektfelt 1 og 2).

Andersen, Søren Kaj. 2002.

Social Dialogue and European State Traditions.

The Systems and Practice of Social Dialogue in Ireland, Spain, the Netherlands and Denmark. Phare PL2000, Activity 1.2e, June 2002 (xx sider). (Projektfelt 2 og 4).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2002.

Aftalemodellen og deltidsløven.

Debatindlæg i Politiken 8.06.2002. (Projektfelt 1 og 2).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2002. OK 2002:

Historisk sammenbrud i kommunale forhandlinger.

Notat til Mandag Morgen 25.02.2002. København: FAOS (12 sider). (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2002. OK 2002:

Offentlige forhandlinger med flere ubekendte.

Notat til Mandag Morgen 11.01.2002 (11 sider). (Projektfelt 1).

2001

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2001.

Fagbevægelsen presset af VK-regeringens udspil.

Notat til Mandag Morgen 29.11.2001. København: FAOS (8 sider). (Projektfelt 1 og 2).

Andersen, Søren Kaj. 2001.

"Danemark: Les syndicats de l'Europe, les défis d'un débat".

I Chronique Internationale de l'IRES. No 68, s. 3-8, Paris. (Projektfelt 1 og 4).

2000

Andersen, Søren Kaj. 2000.

"Danemark: Confédération syndicale recherche nouveau message".

I Chronique Internationale de l'IRES. No 62, s. 20 – 26, Paris. (Projektfelt 1).

Jørgensen, Carsten. 2000.

"Fritid og pension er stadig hovedtemaer i overenskomstforhandlingerne".

Dansk udgave af Eiro-artikel, 13. januar 2000. (Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2000.

"Kun aftaleimplementering sikrer den danske model",

Politiken, 19. januar 2000, 3. sektion s. 4. (Projektfelt 1 og 4).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2000.

Stabilitetspagt i industrien. Kommentar til overenskomstforhandlingerne til FAOS hjemmeside, 24. januar 2000.

(Projektfelt 1).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2000.

"OK2000 og den danske model: Krisen er afblæst indtil videre".

Analyse til Mandag Morgen, 27. januar 2000. (Projektfelt 1).

Strøby Jensen, Carsten. 2000.

"Mellem lov og aftale i den danske model".

Kommentar i Berlingske Tidende, 30. januar 2000,

Erhvervskronik. (Projektfelt 1 og 4).

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen. 2000.

"Akademikere svækker aftalemodel".

Kommentar i Politiken 4 februar 2000, Kultur og Debat side 5. (Projektfelt 1 og 4).

1999

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 1999.

Optakt til OK2000: Feriefrihed og pension forudsætning for forlig.

Analyse til Mandag Morgen, 2. december 1999. (Projektfelt 1).

Jørgensen, Carsten. 1999.

Sporene fra 1998 skræmmer i den ny runde af danske overenskomstforhandlinger. 1999.

Dansk udgave af Eiro-artikel, 18. december 1999. (Projektfelt 1).

- Jørgensen, Carsten. 1999.
 Septemberforliget i historisk perspektiv.
 Minikronik i Erhvervsbladet, 2. september 1999. (Projektfelt 1).
 Due, Jesper. 1999.
 Septemberforliget 1899 – 1999.
 Tale på konferencen i anledning af 100-året for indgåelsen af
 Septemberforliget afholdt af LO og DA 1. september 1999.
 FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet (25 sider).
 (Projektfelt 1).
- Navrbjerg, Steen E. 1999.
 Når ledelsesretten uddeles
 Kronik i Aktuelt, 3. september 1999. (Projektfelt 1 og 5).
- Strøby Jensen, Carsten. 1999.
 EU's udfordring til den danske aftalemodel.
 Kronik i Berlingske Tidende, 6. september 1999. (Projektfelt 1
 og 4).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 1999.
 Septemberforliget.
 Kronik i Politiken, 6. september 1999. (Projektfelt 1).
- Madsen, Jørgen Steen. 1999.
 Septemberforliget og ledelsesretten.
 Kommentar i finans, fagblad for Finansforbundet, nr. 12, 17.
 september 1999. (Projektfelt 1 og 5).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 1999.
 Septemberforliget og den europæiske udfordring.
 Kommentar i DJØFbladet, 8. oktober 1999. (Projektfelt 1 og
 4).
- Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen.
 1999.
 Danmark OK99.
 Artikel til ETUI-årbog om de kollektive forhandlinger i Europa
 1998-1999. FAOS, Sociologisk Institut, Københavns
 Universitet 1999 (31 sider). (Projektfelt 1).
- Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen. 1999.
 Opgør med centralismen, Danmarks Lærerforenings fagpoliti-
 ske strategi gennem 125 år.
 Folkeskolen nr. 17, 29. april 1999, s. 16-21. (Projektfelt 1).
- FAOS' forskningsnotater
 Løbende delrapporter mv. fra såvel registrerende følgeforsk-
 ning som forskningsprojekter.
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2003.
 Fra den tyske model til den tyske syge.
 Baggrundsartikel udarbejdet for Ugebrevet Mandag Morgen
 (1.12.2003). København: FAOS' Forskningsnotater nr. 41 (11
 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Madsen, Jørgen Steen og Steen E. Navrbjerg. 2003.
 Aftaleretten i en gråzone.
 Problemer og muligheder ved glidningen mellem aftalesystemet
 og samarbejdssystemet i amter og kommuner. Effekter af
 decentraliseringen af et aftalesystem. Notat til Det Kommunale
 Kartel. København: FAOS' forskningsnotater nr. 40 (37 sider).
 (Projektfelt 1 og 5).
- Navrbjerg, Steen E. 2003.
 Hvad ved vi om tillidsrepræsentantens arbejdsvilkår?
 Et arbejdspapir til Projekt Øget Lokal Kompetance udarbejdet
 til SiD. København: FAOS' Forskningsnotat nr. 39 (13 sider).
 (Projektfelt 1 og 5).
- Jørgensen, Carsten. 2002.
 Danmark.
 Årsrapport til E. Mermet (ed.): Collective bargaining in
 Europe – 2002. ETUI, Bruxelles. København: FAOS'
 Forskningsnotat nr. 38 (13 sider). (Projektfelt 1, 2 og 5).
- Bendixen, Jytte Kaltoft. 2002.
 Kollektiv overenskomstregulering – model og virkelighed. Et
 komparativt studie af fem EU lande.
 Emmerapport udarbejdet til LO. København: FAOS'
 Forskningsnotater nr. 37 (47 sider). (Projektfelt 4).
- Jørgensen, Carsten. 2002.
 Danmark.
 Årsrapport, i G. Fajertag (ed.): Collective bargaining in Europe
 – 2001. ETUI, Bruxelles. København: FAOS'
 Forskningsnotater nr. 36 (21 sider). (Projektfelt 1, 2 og 5).
- Wehner, Cecilie, Mikkel Møller Johansen og Steen E.
 Navrbjerg. 2002.
 Deltidsarbejde i Danmark.
 En analyse af omfanget og udbredelsen af deltidsarbejde i
 Danmark i et tidsperspektiv fra 1995-2001 set i relation til
 regeringens lovforslag om deltidsarbejde. København: FAOS'
 Forskningsnotater nr. 35 (23 sider). (Projektfelt 1 og 2).

- Due, Jesper, Mikkel Mailand, Jørgen Steen Madsen. 2001. NNF og fremtidens organisations -og aftalesystem. Notat udarbejdet til NNF Landbrugsgruppens udvidede gruppebestyrelsesmøde den 11. september 2001. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 34 (10 sider). (Projektfelt 1).
- Wehner, Cecilie. 2001. Aktivering – mål eller middel. Bachelor-opgave ved Sociologisk Institut, sommeren 2001. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 33 (45 sider). (Projektfelt 2).
- Madsen, Jørgen Steen, Jesper Due og Søren Kaj Andersen. 2001. Fra centraliseret decentralisering til multiniveau regulering. Invited paper til IIRA 6th European Congress, Oslo 25.-29. juni 2001. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 32 (37 sider). (Projektfelt 3).
- Mailand, Mikkel, Jesper Due og Victor Makerov. 2001. Social Dialogue in the Baltic Sea Countries. Report for the Seminar on social dialogue under the Baltic Sea Region Sector Programme on Labour-Market Policy, Warsaw 25-26 October 2000, København: FAOS' Forskningsnotater nr. 31 (44 sider). (Projektfelt 1, 2 og 4).
- Madsen, Jørgen Steen, Carsten Jørgensen og Jesper Due. 2001. Danmark OK2000. Det danske bidrag til ETUI's årbog Collective bargaining in Europe – 2000. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 30 (25 sider). (Projektfelt 1, 2 og 5).
- Andersen, Søren Kaj. 2000. Manoeuvring between centralised control and local flexibility – Local Government Industrial Relations in Western Europe. Paper præsenteret ved IIRA's 12. Verdenskongres 29. maj – 2. juni 2000, Tokyo, Japan. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 29 (22 sider). (Projektfelt 4 og 5).
- Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen og Nikolaj Lubanski. 2000. Nordisk fagbevægelse mellem national autonomi og EU-integration. På engelsk i: Reiner Hoffmann, Otto Jacobi, Berndt Keller, Manfred Weiss red) Transnational Industrial Relations in Europe. Düsseldorf: EditionHans Böckler og ETUI (Juni, 2000). København: FAOS' Forskningsnotater nr. 28 (20 sider). (Projektfelt 4).
- Due, Jesper og Jørgen. 2000. Overenskomstforhandlingerne 2000. Tre artikler fra overenskomstforløbet. Optakt – midtvejs – evaluering. København: FAOS' forskningsnotater nr. 27 (31 sider). (Projektfelt 1).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 2000. Hvorfor er den danske aftalemodel anderledes end den svenske. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 26 (17 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Due, Jesper, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen. 1999. Danmark OK99. Artikel til ETUI-årbog om de kollektive forhandlinger i Europa 1998-1999. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 25 (31 sider). (Projektfelt 1, 2 og 5).
- Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen. 1999. Overenskomstforhandlingerne 1999. Artikler og notater fra overenskomstforløbet. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 24 (50 sider). (Projektfelt 1).
- Mailand, Mikkel. 1999. Denmark as a Further Training Utopia? – the interplay between firms, training providers and the state. Paper prepared for The ILM Conference, Aberdeen, 11-12 October 1999. København: FAOS' Forskningsnotater nr. 23 (12 sider). (Projektfelt 2).
- Lubanski, Nikolaj. 1999. Bygge- og anlægssektoren i Sverige. Sektorens karakteristika, arbejdsmarkedssystem og internationalisering. København: FAOS' Forskningsnotater (44 sider). (Projektfelt 1 og 4).
- Lubanski, Nikolaj. 1999. Bygge- og anlægssektoren i Tyskland. Sektorens karakteristika, arbejdsmarkedssystem og internationalisering. København: FAOS' Forskningsnotater (35 sider). (Projektfelt 1 og 4).

FAOS,
08.03.04

01.01.1999 – 31.12.2003

Hermed foreligger en samlet redegørelse for FAOS' forskningsvirksomhed i perioden fra 1.1. 1999 til 31.12. 2003 under programmet 'Mod multiniveau regulering af arbejdsmarkedsrelationerne'. Beretningen er dels en afrapportering til hovedbidragyderne bag finansieringen af programmet, Beskæftigelsesministeriet og Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd, dels en orientering til interesserede aktører på arbejdsmarkedet og kolleger i forskningsverdenen.